

Role zahraniční migrace v měnící se sociálně prostorové diferenciaci Prahy*

IVANA PŘIDALOVÁ, MARTIN OUŘEDNÍČEK**

Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha

The Role of Foreign Migration in the Changing Socio-Spatial Differentiation of Prague

Abstract: Investigating the spatial differentiation of foreign populations in cities, especially the level of ethnic segregation, has a long tradition in Western European and American social geography. Owing to increased international mobility since the 1990s, it has also become relevant for some post-socialist cities. This article examines how the growing ethnic heterogeneity of the urban population is reflected in the spatial distribution of foreign citizens in Prague, which is now a unique example of a newly multicultural post-socialist capital. The analysis uses the migration register and census data based on citizenship. The results suggest that foreign citizens are a factor in the transformation of the ethnic structure of the population especially in the inner city and the historical core. Ethnic segregation appears to be most pronounced among economically stronger and culturally distant groups, but concentrations of foreign citizens are forming on the level of localities rather than urban quarters. The article offers the first insight into the relationship between international migration and a post-socialist city, which, soon after the fall of communism, became a destination of international immigration.

Keywords: foreign citizens, international migration, Prague, socio-spatial differentiation

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2017, Vol. 53, No. 5: 659–692

<https://doi.org/10.13060/00380288.2017.53.5.360>

* Článek byl vytvořen s podporou projektu Grantové agentury ČR č. GA16-02242S „Prostorové vzorce kriminality a percepce bezpečí v Česku“ a Grantové agentury Univerzity Karlovy č. 484516 „Mobilita cizinců v Česku a jejich role v utváření sociálního prostředí českých měst“.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: RNDr. Ivana Přidalová, Ph.D., doc. RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D., Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Albertov 6, 128 43, Praha 2, e-mail: ivana.pridalova@natur.cuni.cz, martin.ourednicek@natur.cuni.cz.

Úvod

Cizinci a zahraniční migrace se zejména v posledních několika letech jeví jako výrazně specifický faktor odlišující Prahu od ostatních postsocialistických měst Evropy. Praha je dnes v rámci střední a východní Evropy hlavním městem s jedním z nejvyšších podílů cizinců na obyvatelstvu.¹ Mezi metropolemi zemí visegrádské čtyřky, se kterými Česko pojí srovnatelná historická zkušenost, Praha s více než 13% podílem cizinců jednoznačně vyniká: v Bratislavě a Budapešti je dnes registrováno kolem 3 % [Eurostat 2015], ve Varšavě 0,6 % cizinců na obyvatelstvu [Winiarska 2014]. Významně se odlišuje i hrubá míra salda zahraniční migrace jednotlivých měst. V roce 2014, za který lze získat nejnovější data pro všechna města, byly tyto hodnoty u Bratislavy -0,5 ‰, u Varšavy 0,02 ‰ a u Budapešti 4,3 ‰, zatímco Praha získávala 10,1 zahraničních migrantů na 1000 obyvatel [ČSÚ 2015a; HCSO 2015; ŠÚSR 2015; USW 2015].

Migrace cizinců je dnes jedním z nejdůležitějších procesů měnících sociálně-prostorovou diferenciaci Prahy [Ouředníček, Temelová 2009]. V letech 2000 až 2014 představovala zahraniční migrace² jedinou komponentu přírůstku obyvatelstva, kterou Praha získávala obyvatelstvo (průměrně 9 022 osob ročně), naopak přirozenou měnou a vnitřním stěhováním hlavní město populaci ztrácelo (průměrně 80, resp. 1 876 osob za rok). Působením na kvalitu života obyvatel českých měst a obcí a novostí procesu, jenž se znovu objevil až v transformačním období po roce 1989, odpovídá migrace cizinců definici procesů tzv. nové sociálně prostorové diferenciaci³ [Ouředníček, Temelová 2011]. V souvislosti s migrací cizinců se otevírají zejména témata segregace a sociálně prostorové polarizace jako procesy způsobované zpravidla etnickým vylučováním, v pražském kontextu ale spíše v důsledku gentrifikace, suburbanizace, revitalizace nebo lokalizace nové bytové výstavby. Mezi lety 1991 a 2014 došlo v Praze zhruba k šestinásobnému nárůstu počtu statisticky evidovaných cizinců [ČSÚ 1991, 2015a]. Pražský metropolitní areál, do něhož celkově směřuje třetina až polovina cizinců, je nejvýznamnější destinací mezinárodní migrace v Česku [Drbohlav, Valenta 2014]. Aspekty života cizinců v hlavním městě se zabývá řada prací [např. Uherek 2003; Drbohlav et al.

¹ Nejvyšší podíly cizinců – přes 20 % obyvatelstva – byly zjištěny v Rize a Tallinnu [Eurostat 2015], kde jsou však tvořeny především občany Ruské federace, kteří na území obou států pobývají již od dob Sovětského svazu [Tammaru, Kontuly 2011; Křišťane, Bērziņš, Kratoviš 2016].

² Mezinárodní migrace v Praze je z drtivé většiny tvořena cizími státními příslušníky (viz empirickou část příspěvku), a je proto v předkládaném textu používána jako synonymum pro migraci cizinců.

³ V souladu s Ouředníčkem a Temelovou [2011] považujeme za podstatné projevy nové sociálně prostorové diferenciaci zejména jevy a procesy, které se dříve vyskytovaly pouze výjimečně a s malou intenzitou. Jako cizince proto v podrobnějších analýzách nehodnotíme občany Slovenské republiky, stranou zájmu ponecháváme i všechny příslušníky národnostních menšin, kteří jsou občany České republiky (např. Romové).

2010; Bittnerová, Moravcová 2012 aj.], dosud však chybí hlubší poznání jejich prostorového rozmístění a aktuálních koncentračních tendencí v rámci metropole. Výjimkou je práce Valenty [2012] využívající výsledky sčítání lidu 2001. Tato data vzhledem k neobyčejné dynamice migrace cizinců dnes již postrádají na aktuálnosti a je vhodné je průběžně doplňovat.

V předkládaném článku se zaměřujeme na souvislosti mezinárodní migrace a sociálně prostorové diferenciaci města. Hlavním cílem je zjistit, jak se gradující diverzita etnické struktury obyvatelstva odráží v jeho prostorovém rozmístění. Z literatury [např. Drbohlav, Čermák 1998; Medová, Drbohlav 2013] a dosavadní zkušenosti autorů přitom vyplývá, že k segregaci cizinců dochází v Praze pouze v omezené míře, a to i přes značný nárůst jejich počtu po roce 2001. Nejprve hodnotíme roli cizinců v sociální diferenciaci Prahy. Protože v analýzách využíváme především kvantitativní a agregované údaje, chápeme zde roli cizinců jako jejich zastoupení v jednotlivých procesech měnících sociálně prostorovou strukturu města. Dále zkoumáme, jak se vyvíjí prostorové rozmístění a míry koncentrace cizinců v období po roce 2001. Zaměřujeme se rovněž na otázku, které části regionu jsou nejvíce vystaveny riziku etnické rezidenční segregace⁴ a zda jsou patrné projevy prostorové asimilace či spíše koncentrace cizinců v určitých částech města. Vzhledem k metodickým důsledkům rostoucí mobility v současné společnosti [Urry 2007; Halfacree 2012] se věnujeme také kritickému zhodnocení relevance statistických dat využívaných k poznání prostorového rozmístění cizinců.

Teoretická východiska: migrace cizinců do postsocialistického města

Rozmístění cizinecké populace ve městě je tradičním předmětem zájmu urbánních studií. V sociálně ekologických pracích chicagské školy byly etnicky profilované lokality (ghetta) považovány za první místo usazení migrantů, odkud se další generace díky socioekonomickému vzestupu vystěhovaly do lepších čtvrtí [Burgess 1925]. Teorie prostorové asimilace v návaznosti na Burgesse předpokládá, že s akulturací a postupným vyrovnáváním socioekonomické úrovně imigrantů s majoritou se cizinci budou v dalších generacích stále více v prostorovém rozmístění podobat majoritní populaci, až nakonec etnické prostorové koncentrace zmizí [Massey 1985; Peach 2001]. Vývoj prostorového rozmístění etnických skupin v západních městech však poukázal na omezenou relevanci této teorie. Novější teorie segmentované asimilace předpokládá větší variabilitu scénářů vývoje v závislosti na tom, do které části majoritní populace se cizinci integrují. Vzestupná

⁴ Vzhledem k vysoké shodě mezi státním občanstvím a národností cizinců v cenzu 2011 [ČSÚ 2013] a nízkému počtu naturalizací [Drbohlav et al. 2010] považujeme etnicitu a občanství za překrývající se kategorie. Rezidenční segregaci definujeme jako nedobrovolné prostorové oddělení skupiny obyvatel, rezidenční separaci jako stav, kdy se příslušníci menšiny interakce s ostatními skupinami obyvatel straní dobrovolně [Berry 1997].

sociální mobilita vede k začlenění migrantů do úspěšnějších vrstev majority či naopak k posilování etnických komunit, sestupná k integraci do znevýhodněné části společnosti. V prostoru se jednotlivé varianty segmentované asimilace projevují odlišně, neboť nemusí nutně docházet k dekoncentraci, očekávané původní asimilační teorii, ale i k utváření etnických koncentrací [Tammaru, Kontuly 2011] například ve formě tzv. ethnoburbs – etnických enkláv v zázemí měst [Li 1998; Janská, Bernard 2015]. Naopak rychlou prostorovou disperzi dnešních imigrantů v amerických městech dokumentují Zelinsky a Lee [1998]. Jejich koncept heterokalismu vysvětluje, že již nedochází k utváření etnických lokalit, neboť imigranti se ihned po přistěhování rozptýlí ve městě a silné vazby mezi krajany zachovávají skrze časté osobní kontakty a nové komunikační technologie.

Na lokalizaci cizinců v městském prostředí kromě strukturální a kulturní asimilace a nahrazení části osobních kontaktů moderními komunikačními nástroji působí také další faktory. Stratifikační teorie přikládá význam zejména diskriminaci cizinců na trhu s bydlením, jež vede k segmentaci realitního trhu a stratifikaci čtvrtí ve městě podle dostupnosti cizincům [Brown, Chung 2008; Walton 2012]. V postsocialistické společnosti potvrzují nezanedbatelný význam antiimigračních postojů studie z Ruska [Gorodzeisky, Glikman, Maskilevson 2015], Maďarska [Bimbi 2011], Polska [Meuleman, Davidov, Billiet 2009] či Česka [Burjanek 2001]. Prokázána byla též etnická diferenciace trhu s bydlením [Hess, Tammaru, Leetmaa 2012], restrikce vůči nabývání nemovitostí cizinci [Hodgson, Cullinan, Campbell 1999; Gürlich 2011] a jiné diskriminační praktiky majitelů bytů vůči cizincům [Šmídová, Šafr 2009]. Za jeden z předpokladů stratifikace společnosti lze považovat míru sociální distance, jež vyjadřuje subjektivní pocit blízkosti člověka k různým skupinám obyvatelstva. Preference některých etnických skupin před jinými se následně projevuje v jejich integraci do majoritní společnosti a prostorovém rozmístění [Alba, Nee 1997]. Podstatnými faktory prostorového rozmístění cizinců ve městě jsou kromě sociální distance i kulturní a ekonomická vzdálenost mezi skupinami, jejíž velikost je reflektována mírou segregace [Massey 1985].

Prostorové rozmístění cizinců ve městě významně ovlivňuje i samotné prostředí. To se v současných postsocialistických městech do značné míry odlišuje od prostředí měst severoamerických a západoevropských, na základě kterých byly formulovány výše uvedené teorie a koncepty. Specifika postsocialistických zemí projevující se v prostorovém rozmístění cizinců na úrovni města lze spatřovat především na trhu s bydlením. Spočívají zejména v omezené dostupnosti sociálního bydlení, jež je mezi cizinci rozšířeno spíše v západních zemích [Hegedüs 2007; Whitehead, Scanlon 2007; Drbohlav et al. 2010], a ve vysokém podílu bytového fondu v osobním vlastnictví [Stephens, Lux, Sunega 2015]. Rozmístění cizinců v postsocialistickém městě je tedy ovlivňováno spíše fragmentovanou vlastnickou strukturou trhu s bydlením než jednotnou bytovou politikou města. Nutné je rovněž uvažovat roli migračních a sektorových politik jednotlivých zemí, jež mohou působit na demografickou a ekonomickou strukturu imigrantů, která se následně odráží v prostoru města.

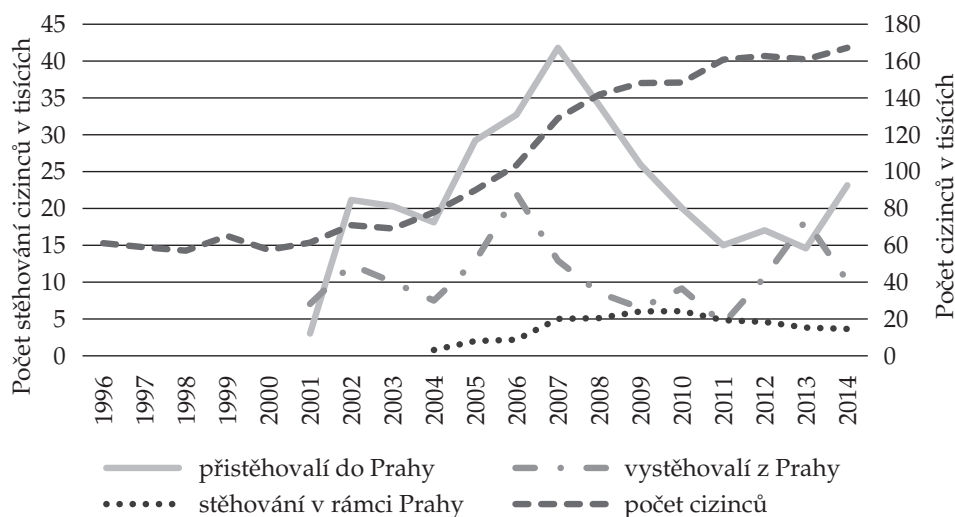
V neposlední řadě je třeba pochopit charakter pobytu některých skupin cizinců ve městě. Současné sociální teorie kladou důraz na nebývalou mobilitu, prostorovou neukotvenost a přechodnost [Bauman 2000; Urry 2007]. Halfacree [2012] tvrdí, že stejně jako se v době transnacionalizace rozostřuje hranice mezi trvalou migrací a cirkulací, přestávají být rozlišitelné formy dočasné migrace od kontraurbanizace a cestovního ruchu, resp. druhého bydlení. Takovým případem mohou být také osoby pohybující se mezi několika částmi svého domova nacházejícími se v různých regionech nebo zemích [Müller 2002; Gustafson 2008]. Jejich mobilita je v dnešních statistikách podle typu povolení a délky pobytu evidována jako migrace nebo cestovní ruch, což může být příčinou nepodchycení části cizinecké populace klasickými zdroji dat založenými na místě bydliště. Specificky pro postsocialistický kontext jsou popsány skupiny přechodných obyvatel měst, tzv. *transitory urbanites*, hrající významnou roli především ve vnitřních částech měst. Jde například o gentrifiery, studenty nebo domácnosti na začátku rezidenční dráhy, pro něž je charakteristická právě přechodnost bydlení, spojená často s neregistrovaným, či dokonce ilegálním pobytem [Grossmann et al. 2011]. Prostorová neukotvenost je také jedním z charakteristických rysů některých skupin cizinců v postsocialistických zemích [Drbohlav, Hárs, Grabowska-Lusińska 2009; Bittnerová 2012].

Cizinecká populace v Praze: shrnutí dosavadních poznatků

Na tradici centra cizinecké populace spjatou zejména s několika staletí trvajícím německým a židovským osídlením města navazuje Praha až v porevolučním období. Typickým rysem poválečné a socialistické éry byla naopak výrazná národnostní homogenizace [Přidalová, Ouředníček 2014]. I přesto v socialistické Praze existovaly enklávy cizinců. Jednalo se především o zaměstnance a učně přicházející na základě dohod Československa s dalšími komunistickými zeměmi (Angolou, Kubou, Polskem, Vietnamem), kteří se soustředili okolo průmyslových podniků a dělnických ubytoven na okraji města [Drbohlav, Čermák 1998]. O jejich počtech a prostorovém rozmístění v konkrétních lokalitách hlavního města však existují pouze kusé informace týkající se především vietnamských pracovníků.⁵ Kromě toho přicházeli do Prahy – především v rámci pomoci zemím RVHP a třetího světa – také studenti vysokých škol z asijských, afrických, ale i evropských zemí. Kontakt mezi cizinci – pracovníky, studenty, příslušníky sovětských vojsk – a do-

⁵ Mezi lety 1983 a 1985 pobývalo v Praze kolem čtyř tisíc Vietnamců [Heroldová, Matějová 1987; Jirasová 2005]. Mezi podniky zaměstnávající vietnamské občany patřily v Praze zejména ČKD, Pozemní stavby, Prefa, Semptra či Fruta v Horních Počernicích [Heroldová, Matějová 1987; Moravcová, Nosková 2005]. Vzhledem k povinnosti československých podniků zajistit vietnamským pracujícím místo v hromadných ubytovacích zařízeních [Heroldová, Matějová 1987] lze předpokládat, že lokality koncentrace Vietnamců se příliš nelišily od rozmístění podniků, v nichž nacházeli uplatnění.

Graf 1. Vývoj počtu cizinců a jejich stěhování v Praze v letech 1996–2014

Zdroj dat: ŘSCP 2015.

Poznámka: Vzhledem k metodickým změnám evidence migrace cizinců (viz metodickou část článku) nejsou počty stěhování cizinců v obdobích 2001–2004 a po roce 2004 srovnatelné.

mácím obyvatelstvem byl však v socialistickém Československu územně ohraničen na lokální, případně regionální úroveň [Moravcová, Nosková 2005].

Počet cizinců v Praze roste znovu až v transformačním období v souvislosti s uvolněním politických poměrů po roce 1989, rozdělením Československa a vstupem Česka do Evropské unie. V censu roku 1991 bylo na území Prahy sečteno 27 tisíc osob s cizím státním občanstvím, do roku 1996 se jejich počet více než zdvojnásobil [ČSÚ 1991; ŘSCP 2015]. Nárůst počtu cizinců v tomto období lze přisuzovat částečně rozpadu Československa, kdy se občané Slovenska žijící v Praze k 1. lednu 1993 z hlediska statistiky změnili z občanů společného státu v cizí státní příslušníky.

K největšímu nárůstu počtu cizinců a jejich stěhování v Praze došlo v první dekádě 21. století (Graf 1). Přestože uvedený trend byl částečně způsoben změnou metodiky statistické evidence cizinců (viz metodickou část příspěvku), o zvýšení atraktivitu hlavního města pro zahraniční migranty v tomto období není pochyb. K prudkému nárůstu počtu přistěhovalých nejen v Česku [Drbohlav et al. 2010], ale i v Praze v letech 2004–2007 zásadně přispěl příznivý vývoj ekonomiky s nízkou nezaměstnaností a poptávkou po pracovní síle především v nekvalifikovaných profesích. Cizinci se do Prahy stěhovali i přes zpřísnování migrační politiky [Valenta 2012]. O přitažlivosti hlavního města nasvědčuje i odhad zhruba 47 tisíc

nelegálně pobývajících cizinců v Praze v roce 2008 [Medová, Drbohlav 2013], tedy polovičního množství všech cizinců registrovaných v Praze. Pokles atraktivity Prahy pro stěhování cizinců po roce 2007 vyvolala ekonomická krize a na ni reagující zpřísnění migrační politiky [Kušniráková, Čížinský 2011]. Počet registrovaných cizinců v hlavním městě se však, i přes výrazný pokles migračního salda nejpočetnějších skupin v Praze (viz níže), pomalu zvyšuje, což může poukazovat na postupné usazování dalších imigrantů ve městě.⁶

Podobný trend je zaznamenáván také v zázemí města tvořeném okresy Praha-východ a Praha-západ, kde se počet cizinců zvýšil ze zhruba 6 tisíc v roce 2001 na více než 20 tisíc v roce 2014 [ŘSCP 2015]. K tomu přispívá i nárůst suburbaní migrace cizinců, kterou popisují Janská, Čermák a Wright [2014] a kterou podrobněji analyzujeme v empirické části příspěvku.

Praha zaujímá v migrační realitě Česka výsadní postavení. Již od devadesátých let je hlavní město označováno za „magnet“ pro různé typy mezinárodní migrace: je atraktivní pro ekonomické migranty i pro kvalifikované pracovníky pocházející z vyspělých zemí a působící na pozicích manažerů a specialistů mezinárodních firem⁷ [Drbohlav, Čermák 1998; Drbohlav 1999; Valenta 2012; Medová, Drbohlav 2013; Přidalová 2013]. Díky koncentraci ekonomických aktivit Praha mezi českými kraji vyniká nadprůměrnými podíly cizinců s krátkodobými typy pobytů vázanými zpravidla na ekonomické motivy [Drbohlav, Čermák 1998; ŘSCP 2015]. Hlavní město vykazuje rovněž nadprůměrné zastoupení cizinců na obyvatelstvu a rostoucí podíl na cizinecké populaci státu [Přidalová 2013].

Mezi nejpočetnější skupiny cizinců v Praze podle státního občanství patří, stejně jako na ostatním území Česka, občané Ukrajiny, Slovenska, Ruska a Vietnamu (Tabulka 1). Dlouhodobé tendence ke koncentraci do hlavního města lze pozorovat zejména u státních příslušníků USA, Číny a Ruska, jež Uherek [2003] označuje za typicky městské komunity. Postupně však dochází také k disperzi některých skupin cizinců do ostatních částí Česka, jimž Praha slouží jako vstupní brána do České republiky. V roce 1994 žilo např. 90 % všech osob s čínským občanstvím v Praze [Drbohlav, Čermák 1998], zatímco v současnosti je to pouze 72 %.

Dosavadní výzkumy cizinců v Praze dokumentují vnitřní diferenciaci skupiny zpravidla podle státního občanství, které však do značné míry souvisí se socioekonomickým postavením. Studie Temelové et al. [2011] poukazuje na jejich ekonomickou stratifikaci, kdy západní cizinci kupují v průměru dražší a luxusnější bydlení, zpravidla též lokalizované v odlišných zónách města než cizinci

⁶ Atraktivitu Prahy dnes dále podtrhuje 5,3 milionu hostů (nerezidentů s trvalým pobytem mimo Česko), kteří v roce 2014 nocovali v hromadných ubytovacích zařízeních cestovního ruchu, a 15 836 studentů pražských vysokých škol s jiným než českým občanstvím [ČSÚ 2015a].

⁷ Z kvantitativního hlediska reprezentují menšinu všech migrantů do Česka [Drbohlav, Čermák 1998].

Tabulka 1. Hlavní skupiny cizinců v Praze a Česku podle Sčítání lidu 2001 a 2011

Státní občanství	Počet obyvatel daného občanství v Praze		Podíl cizinců daného občanství v Praze na celkovém počtu cizinců v Praze v %	Podíl cizinců daného občanství v Praze na celkovém počtu cizinců daného občanství v ČR v %	Počet obyvatel daného občanství v ČR	Podíl cizinců daného občanství v ČR na celkovém počtu cizinců v ČR v %
	2001	2011	2011		2011	
Ukrajina	4 891	49 085	27,0	42,3	116 139	24,0
Slovensko	5 068	22 576	12,4	27,4	82 251	17,0
Rusko	3 997	19 853	10,9	62,9	31 545	6,5
Vietnam	2 721	11 212	6,2	21,3	52 612	10,9
USA	1 649	5 527	3,0	74,4	7 432	1,5
Čína	1 134	3 449	1,9	72,3	4 773	1,0
Moldavsko	147	3 407	1,9	39,0	8 729	1,8
Německo	1 025	3 103	1,7	20,8	14 907	3,1
Velká Británie	851	3 083	1,7	59,5	5 182	1,1
Kazachstán	516	2 712	1,5	62,4	4 347	0,9

Zdroj dat: ČSÚ 2001, 2013.

ze zemí na východ od Česka. Také Hanzlíková [2012] zdůrazňuje vyšší socio-ekonomický status cizinců ze západních zemí, naopak Drbohlav a Ezzedine-Lukšíková [2003; viz též ČSÚ 2013] si všímají poměrně vysokého podílu Ukrajinců v dělnických ubytovnách a celkově nízké kvality jejich bytových podmínek, jež ve shodě s autory považujeme za vhodný indikátor kvality života. Ruská komunita v Praze je považována za poměrně sociálně-ekonomicky silnou [Drbohlav et al. 2001; Janíčko 2012], byť velmi diverzifikovanou [Volkovová, Bittnerová 2012]. Dalšími ukazateli sociálně-ekonomické stratifikace pražské cizinecké populace jsou údaje o pracovním zařazení, jež zpravidla ovlivňuje výši výdělku (Tabulka 2). Pražští Ukrajinci velmi často vykonávají méně kvalifikovaná zaměstnání, což spolu s mírně podprůměrnou vzdělaností a horšími bytovými podmínkami poukazuje na jejich relativně nízký sociálně-ekonomický status. Vietnamci působící nejčastěji ve službách a prodeji mají horší vzdělanostní poměry, z hlediska sociálně-ekonomického statusu je proto lze zařadit spíše na nižší pozici. Na-

Tabulka 2. Profesní a vzdělanostní struktura obyvatelstva Prahy a vybraných skupin cizinců v roce 2011

	Celkem	Ukrajina	Rusko	Vietnam	USA
<i>Podíl osob podle zaměstnání (CZ-ISCO) v %</i>					
1. Zákonodárci, vedoucí a řídící pracovníci	0,3	0,0	0,0	0,0	0,2
2. Specialisté	36,7	13,5	46,8	8,2	82,6
3. Techničtí a odborní pracovníci	24,1	10,3	30,5	12,5	10,4
4. Úředníci	7,7	3,5	5,6	1,3	3,3
5. Pracovníci ve službách a prodeji	13,0	16,1	10,7	71,1	2,8
6. Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	2,4	1,0	0,3	0,4	0,2
7. Řemeslníci a opraváři	7,8	28,3	3,0	2,8	0,4
8. Obsluha strojů a zařízení, montéři	5,3	5,9	1,7	2,2	0,1
9. Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	2,6	21,4	1,5	1,4	0,0
<i>Podíl osob s nejvyšším dosaženým vzděláním v %</i>					
ZŠ a bez vzdělání	11,6	18,1	7,6	42,5	2,3
SŠ bez maturity	22,7	20,6	2,5	12,1	1,8
SŠ s maturitou	39,4	44,7	39,6	37,1	17,4
VŠ	26,4	16,6	50,3	8,3	78,6

Zdroj dat: ČSÚ 2013.

Poznámka: Podíly jsou vztaženy k celkovému počtu osob s uvedenou odpovědí na danou otázku. V případě zaměstnání se jedná o ekonomicky aktivní, u vzdělání o osoby starší 15 let. Sloupec Celkem zahrnuje všechny obyvatele Prahy bez rozdílu státního občanství.

opak Rusy lze díky pracovnímu zařazení i nadprůměrné vzdělanosti považovat za skupinu s vyšším statusem. Nejvyšší postavení ze sledovaných skupin cizinců lze připisovat Američanům, kteří zastávají nejlépe finančně hodnocené pracovní pozice a mají zároveň nejvyšší vzdělanost.⁸

⁸ Určité zkreslení údajů o vzdělání je způsobeno metodikou sběru dat (viz metodickou část) a věkovou strukturou cizineckých populací (vyšší podíl osob se základním vzděláním lze očekávat u cizinců s větším zastoupením dětí a dospívajících, jimiž jsou v Praze zejména Vietnamci a Rusové).

Metodika a zdroje dat

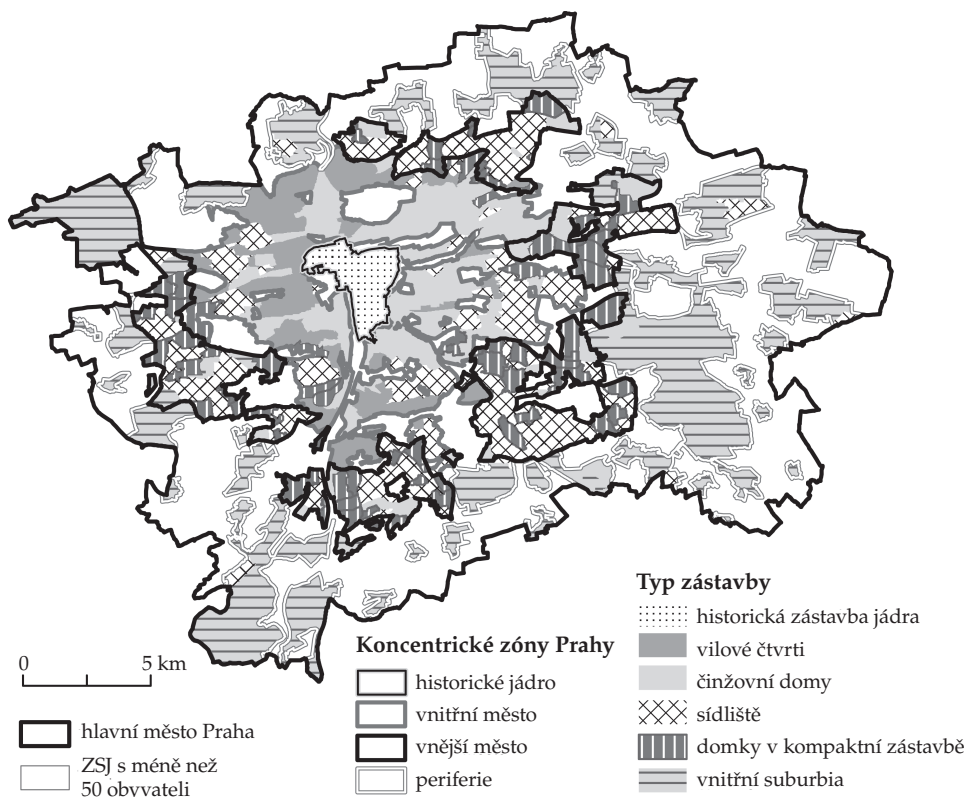
Hodnocení lokalizace cizinců ve městě a měření migrační mobility obnáší řadu metodických úskalí. Jedním z důsledků rostoucí prostorové mobility obyvatelstva je snižující se výpovědní hodnota dat o bydlícím obyvatelstvu a naopak rostoucí význam proudů pohybu obyvatel v prostoru (viz diskusi v teoretické části příspěvku). Vzhledem k nedokonalosti dostupných dat se jako vhodné řešení jeví jejich kombinace. Srovnání více zdrojů dat při znalosti limitace každého z nich umožňuje podat komplexnější obraz reality než využití jediného. Článek proto využívá dva hlavní zdroje: (1) data z průběžné evidence stěhování, poskytující představu o prouděch stěhování obyvatelstva; a (2) údaje ze sčítání lidu, umožňující hodnotit rozmístění cizinecké populace v okamžiku sčítání. I tato výzkumná strategie však skýtá několik omezení.

Data o pohybu cizinců jsou v Česku shromažďována pomocí průběžné evidence migrace vycházející z databází cizinecké policie, a to v různých obdobích na základě odlišné metodiky. Během sledovaného období byla rozšířena definice stěhování cizinců i okruh statisticky evidovaných osob a jejich stěhování [podrobněji viz ČSÚ 2010]. Protože tyto zdroje evidují pouze cizince s platným povolením k pobytu v Česku, statistikou nepodchyceni zůstávají na jedné straně cizinci pobývající v zemi neoprávněně, na straně druhé velmi pravděpodobně i značná část občanů EU a jejich rodinných příslušníků, kteří na rozdíl od občanů třetích zemí k pobytu v Česku nepotřebují povolení a ohlašovací povinnosti jsou vázáni, pouze pokud v zemi hodlají setrvat déle než 30 dní.

Také výsledky sčítání lidu, domů a bytů (SLDB) trpí vysokým podílem nešečtených cizinců. V cenzu 2001 nebylo zachyceno zhruba 20 % cizinců s trvalým a 50 % s dlouhodobým pobytem a vízem nad 90 dní [Leontiyeva, Chytil 2012]. Ve sčítání 2011 bylo nutné přibližně u 40 % cizinců nahradit nevyplněné formuláře údaji z administrativní evidence obyvatelstva, jež odpovídá pouze na základní otázky sčítacího formuláře [ČSÚ 2014]. Data z cenzu je proto vhodné využít především pro analýzy prostorového rozmístění cizinců, neboť jsou dostupná ve větším územním detailu než data z průběžné statistiky; ostatní údaje lze považovat spíše za orientační.

Úskalí analýzy statistických dat o cizincích vyplývá v neposlední řadě z podstaty sledovaného jevu – dynamické mobility cizinců migrantů, u nichž je obtížné odlišit různé formy pobytu v městském prostředí (viz výše). Skupina zahrnuje trvale bydlící, pracovníky cirkulující mezi Českem a jinými zeměmi, migranty v neoprávněném postavení dojíždějící do města za prací, zahraniční studenty, ale i turisty, osoby navštěvující příbuzné, osoby na pracovních cestách a konferencích. Zvyšující se počet cizinců a jiných přechodných obyvatel i turistů a dalších se samozřejmě promítá do řady aspektů života města, kterým se v článku podrobně nevěnujeme. Vzhledem ke snaze zhodnotit roli cizinců v sociálně prostorové diferenciaci Prahy využíváme – s vědomím jeho omezení – metodický přístup založený na bydlišti nebo vlastnictví nemovitosti. U dlouhodobě bydlících osob předpokládáme určitý vztah k místu, kde žijí, a zodpovědnost za něj. Osoby

Obrázek 1. Typologie a zonace Prahy v roce 2011

Zdroj: upraveno podle Ouředníček et al. 2012, 2014.

s přiznaným volebním právem (jichž je však v Česku pouze menšina cizinců)⁹ se mohou podílet na rozhodování o místě svého bydliště. Podstatnější zájem o místo pobytu očekáváme také u osob, které v území platí daně, vlastní nemovitost nebo jejichž děti zde docházejí do škol. Do této skupiny lze zařadit usídlené cizince bez rozdílu státní příslušnosti. Významnější roli pro sociálně prostorovou diferenciaci města naopak nepředpokládáme u návštěvníků a turistů, které proto v dalším textu nezohledňujeme.¹⁰

⁹ Z cizinců mají v Česku volební právo pouze občané EU v komunálních volbách a volbách do Evropského parlamentu. Občanům třetích zemí dosud nebyla politická participace v Česku umožněna [Drbohlav et al. 2010; Machová 2013].

¹⁰ Podrobněji o roli turismu v Praze hovoří Hoffman, Musil [1999], Simpson [1999] či Dumbrovská, Fialová [2014].

Skupina označovaná za cizince žijící v Praze je vnitřně značně heterogenní. Příspěvek proto využívá generalizované členění států do větších makroregionů: (1) státy bývalého Sovětského svazu; (2) státy střední a východní Evropy; (3) státy Asie; (4) rozvinuté „západní“ státy;¹¹ a (5) ostatní. V dílčích analýzách je pozornost zaměřena na státní příslušníky vybraných nejvýznamnějších zemí původu pražských cizinců: Ukrajiny, Ruska, Vietnamu a USA.

Empirická analýza se zabývá obdobím po roce 2000, které lze ztotožnit s nejvýraznější vlnou imigrace cizích státních příslušníků do Prahy a pro něž jsou k dispozici relevantní data. Příspěvek využívá stavové údaje z cenů 2001 a 2011 a data z průběžné statistiky migrace od roku 2001, resp. 2005,¹² umožňující analyzovat lokalizaci a stěhování osob jednotlivých státních občanství v detailu základních sídelních jednotek (ZSJ). Ty jsou pro účely některých analýz seskupeny do šesti typů rezidenčních areálů (Obrázek 1), jež podrobněji hodnotí Oufředníček et al. [2012, 2014]. Typy zástavby lze – s vědomím rizika generalizace – považovat za indikátory sociálně-ekonomické stratifikace lokalit, což potvrzuje například výzkum Hanzlíkové [2012] nebo cenové mapy nemovitostí v Praze [Asociace realitních kanceláří 2016].

Údaje z cenů 2001 a 2011 na úrovni ZSJ¹³ jsou využity pro hodnocení změn prostorové distribuce vybraných skupin cizinců (Ukrajinců, Rusů, Vietnamců a Američanů) v Praze. Zaujímáme se o změny prostorové distance mezi skupinami obyvatelstva a rovnoměrnosti prostorového rozmístění jako o indikátory prostorové asimilace cizinců. Rozmístění vůči zbytku pražské populace je sledováno pomocí indexu segregace a ukazatele územní koncentrace. Index segregace (IS) vyjadřuje rozdíl v rovnoměrnosti prostorového rozmístění vybrané skupiny cizinců vzhledem k rozmístění zbytku populace města, přičemž větší hodnoty IS vyjadřují vyšší míru segregace dané skupiny [Křišťane, Běrziňš, Kratochvíl 2016]. Heterogenita v rozmístění obyvatelstva (H) popisuje, na jakém podílu zkoumané jednotky se nachází méně koncentrovaná polovina daného jevu [Hampl, Gardavský, Kühnl 1987], v tomto případě na jakém podílu území Prahy je registrována polovina státních příslušníků uvedených zemí. Pro hodnocení rozdílů mezi prostorovým rozmístěním jednotlivých skupin cizinců je využit index disimilarity (ID), jehož hodnota na škále 0–1 vyjadřuje, jaký podíl příslušníků vybrané skupi-

¹¹ Mezi státy střední a východní Evropy byly zařazeny všechny státy Evropy na východ od Česka, jež nebyly součástí Sovětského svazu a nepatří mezi EU-15, mezi západní země všechny členské země EU-15 a země s indexem lidského rozvoje vyšším než 0,875 v roce 2013 podle UN [2014].

¹² Údaj o státním občanství migrantů je v případě vnitřního a zahraničního stěhování k dispozici od roku 2001, u stěhování v rámci Prahy plnohodnotně od roku 2005 [Přidalová 2013].

¹³ Koncentrace migrantů ve městě jsou zpravidla nejvíce zřetelné při hodnocení na úrovni plošně nepřilíh rozsažlých území a snižují se při analýze větších územních celků [Reardon et al. 2008]. Pro přesné zachycení rozdílů v prostorovém rozmístění jednotlivých skupin ve městě je proto vhodné analyzovat co nejpodrobnější územní detail.

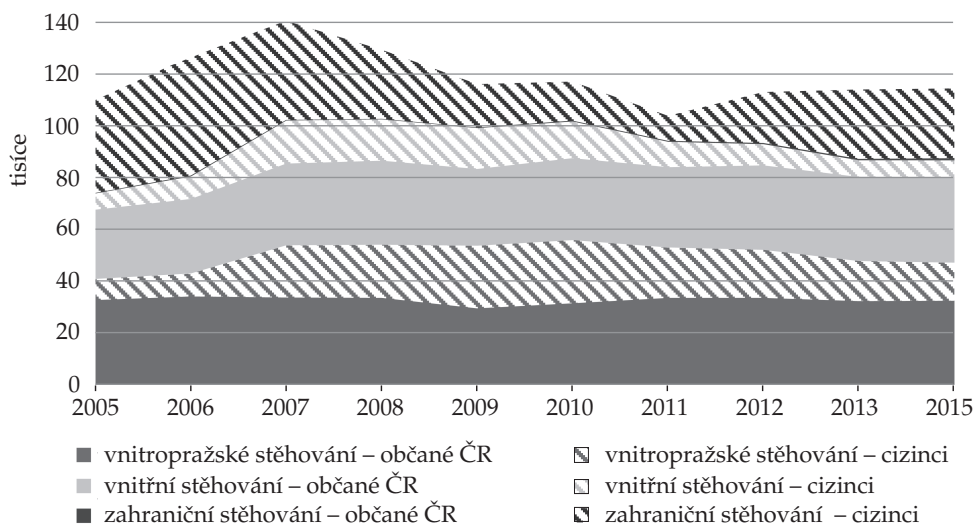
ny obyvatel by se musel přestěhovat, aby dosáhla stejné úrovně prostorového rozmístění jako referenční skupina. Dále hodnotíme dynamiku lokalizace koncentračních areálů cizinců, zejména jejich míry koncentrace a prostorovou disperzi, jež indikují rozdílné strategie jejich rezidenční diferenciaci v Praze: zatímco prostorovou disperzi lze považovat za projev prostorové asimilace či heterolokalismu,¹⁴ posilování etnických koncentrací chápeme jako výraz vnitřních (separace) či vnějších (stratifikační teorie) projevů prostorové segregace cizinců. Identifikaci konkrétních prostorových koncentrací vybraných skupin cizinců na území hlavního města umožňuje kartografická vizualizace hodnot lokalizačního kvocientu (LQ), který porovnává podíl zastoupení osob daného státního občanství na obyvatelstvu ZSJ s jeho podílem na úrovni města. Hodnoty $LQ > 1$ indikují zvýšené koncentrace skupiny v územní jednotce. Vzhledem k citlivosti použitých ukazatelů na odlehle hodnoty, které mohou být způsobeny nízkými počty obyvatel ve zkoumaných územních jednotkách, pro výpočty IS, ID a LQ využíváme pouze data za ZSJ s 50 a více obyvateli.

Význam a struktura cizinecké populace v Praze po roce 2000

Význam cizinců v geografii hlavního města lze popsat nejen podílem na obyvatelstvu, který – stejně jako jejich absolutní počty – po roce 1989 stále narůstá, ale i jejich zastoupením v migračních prouděch (Graf 2). Na těch se osoby s cizím státním občanstvím v letech 2005–2014 celkem podílely z více než 45 %, přičemž nejvíce byly zastoupeny v prouděch zahraniční migrace (98,3 %), z celkového počtu evidovaného vnitřního a vnitropražského stěhování zaujímalý čtvrtinu, resp. třetinu [ČSÚ 2015b]. I v Praze se tedy potvrzuje podstatně vyšší intenzita stěhování cizinců oproti majoritní populaci, kterou na příkladu Česka popisují Čermák a Janská [2011]. Navzdory vysoké pravděpodobnosti nezachycení řady stěhování statistikou je patrný značný význam stěhování cizinců v procesu sociálně prostorové diferenciaci města. Z hlediska makroregionu původu dlouhodobě dominují v prouděch migrace v Praze občané postsovětských států, jejichž hrubá míra obrátu stěhování sedmkrát převyšuje tuto hodnotu pro občany Česka (42 ‰, resp. 6 ‰). Také příslušníci států ostatních sledovaných makroregionů (střední a východní Evropa, Asie, Západ) se v Praze ročně stěhovali podstatně častěji (20–33 ‰) než čeští občané, což do značné míry potvrzuje vysokou fluktuaci a prostorovou neukotvenost cizinců v Praze.

V souvislosti s ekonomickou krizí po roce 2008 došlo k výrazné proměně struktury migračních proudů (Tabulka 3). Skupiny cizinců s nejvyšším saldem

¹⁴ Vzhledem k absenci dat o charakteru kontaktů v rámci diaspor nelze s jistotou rozhodnout, nakolik jsou dekoncentrační tendence jednotlivých skupin cizinců spojeny s reálnou integrací do majoritní společnosti (teorie prostorové asimilace) nebo s udržováním meziethnických vazeb v destinaci migrace (heterolokalismus). V empirické části odkazujeme na relevantní výzkumy, jež mohou podobu těchto vazeb osvětlit alespoň částečně.

Graf 2. Obrat migrace občanů Česka a ostatních států v Praze v letech 2005–2014 podle druhu stěhování

Zdroj dat: ČSÚ 2015b.

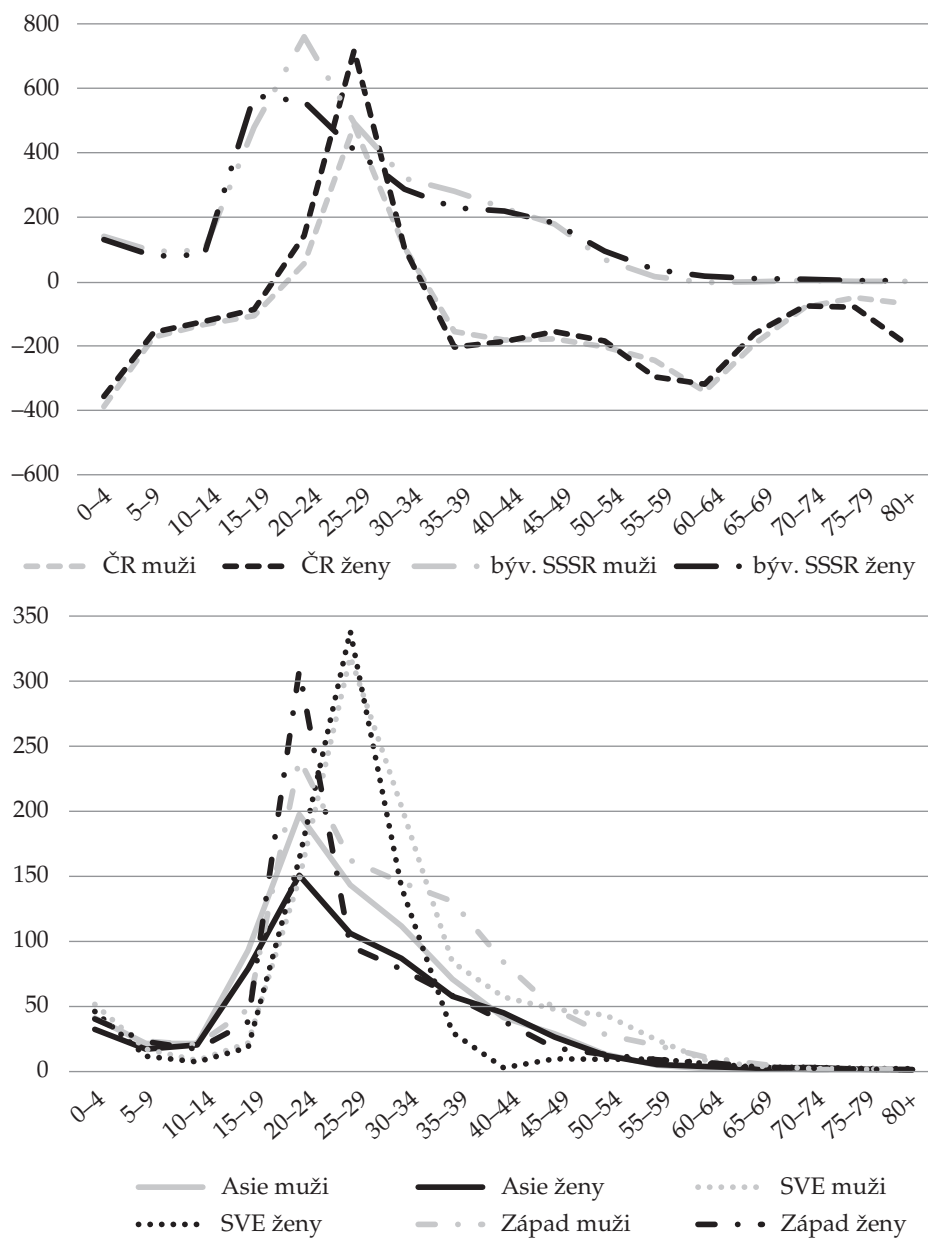
Tabulka 3. Státy s nejvyšším saldem stěhování do Prahy v letech 2006–2008 a 2012–2014

Pořadí	Státní občanství	2006–2008	2012–2014	Státní občanství	2006–2008	2012–2014
1	Ukrajina	7 509	–181	Slovensko	1 765	1 219
2	Rusko	2 813	1 002	Rusko	2 813	1 002
3	Vietnam	1 942	100	Bulharsko	136	329
4	Slovensko	1 765	1 219	Spojené státy	930	278
5	Spojené státy	930	278	Rumunsko	100	271
6	Moldavsko	749	–141	Kazachstán	360	253
7	Uzbekistán	552	0	Maďarsko	28	173
8	Čína	527	3	Itálie	118	161
9	Kazachstán	360	253	Polsko	161	122
10	Spojené království	323	84	Bělorusko	255	116
	Celkem	16 096	3 809	Celkem	16 096	3 809

Zdroj dat: ČSÚ 2015b.

Poznámka: Jedná se o průměrné roční přírůstky stěhování v příslušných obdobích. Zahrnuto vnitřní a zahraniční stěhování.

Graf 3. Saldo migrace vybraných skupin migrantů podle státního občanství, pohlaví a věku v Praze v letech 2005–2014

Zdroj dat: ČSÚ 2015b.

Poznámka: Saldo vnitřního a zahraničního stěhování, roční průměr let 2005–2014.

stěhování do Prahy v období před vypuknutím krize reprezentované především občany třetích zemí ustoupily v posledních letech migraci občanů EU, na něž se vztahují méně přísné podmínky vstupu a pobytu v zemi. Mezi státy, s nimiž má Praha v aktuálním období kladné saldo, dominují nové členské země EU, především ty charakteristické silnou emigrační vlnou po rozšíření EU: Bulharsko, Rumunsko a Polsko. Migraci jejich občanů do Česka lze chápat jako méně riskantní a náročnou alternativu migrace do západní Evropy [Engbersen et al. 2010]. Vysvětlení poměrně překvapivého růstu salda migrace Italů v Praze lze hledat pravděpodobně ve zhoršení ekonomických poměrů v zemi a související emigraci především mladé populace do perspektivnějších regionů Evropy [Triandafyllidou, Gropas 2014]. Výrazný pokles hodnot salda migrace občanů Ukrajiny, Vietnamu a Číny do Prahy je způsoben zejména zvýšením počtu vystěhovalých do zahraničí.

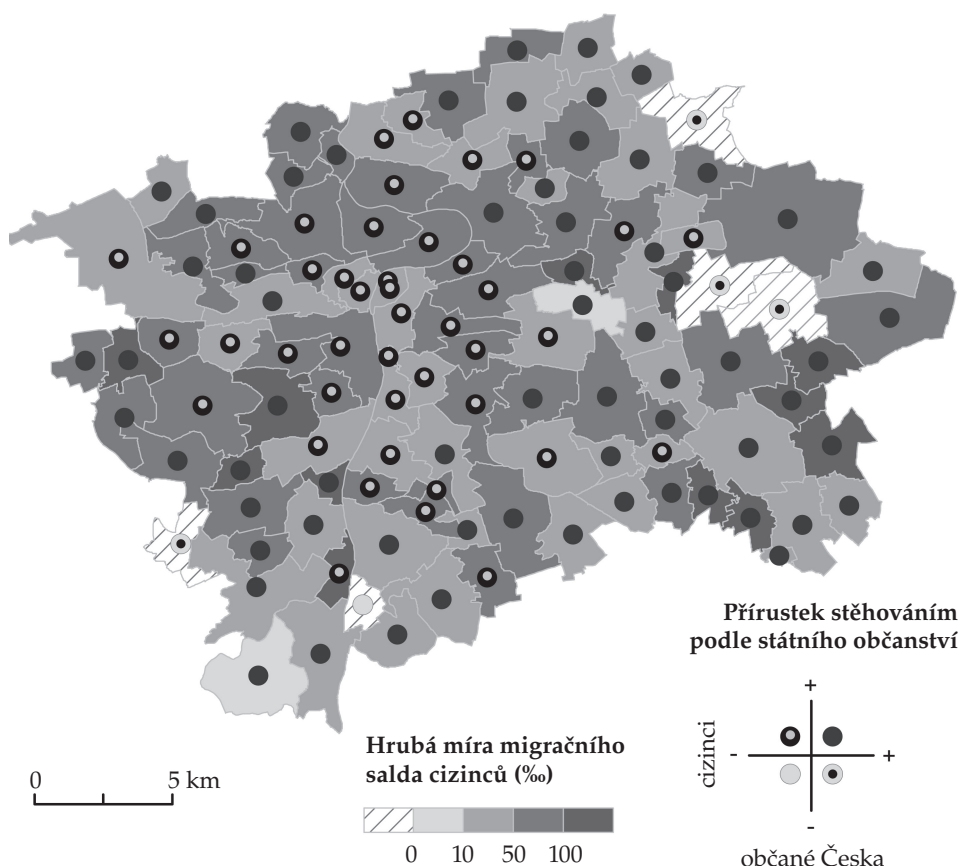
Mezi jednotlivými skupinami migrantů v Praze jsou patrné také značné rozdíly ve struktuře podle věku a pohlaví (Graf 3). Stěhováním občanů Česka Praha obyvatelstvo celkově ztrácí (s výjimkou věkových skupin v mladším produktivním věku), zejména mužskou složku obyvatelstva. Vlivem migrace cizinců (především mužů) počet obyvatel Prahy naopak roste ve všech věkových skupinách. U občanů postsovětských a asijských zemí je přírůstek stěhováním poměrně rovnoměrně rozdělen mezi věkové skupiny včetně dětí se spíše menšími rozdíly mezi ženami a muži. Naopak skupiny cizinců ze západních a středo- a východoevropských zemí se v Praze stěhují nejčastěji v mladším produktivním věku. Zatímco u prvních dvou skupin se tedy uplatňuje i migrace celých rodin, v druhém případě se jedná spíše o stěhování mladých jednotlivců, jejichž migrační motivací je pravděpodobně studium a dobré pracovní uplatnění v hlavním městě.

Vývoj rozmístění cizinců v Praze

Od roku 2001 došlo v Praze kromě výrazného nárůstu počtu cizinců také k diferenciaci čtvrtí podle jejich zastoupení. Na začátku období (2001) se cizinci koncentrovali pouze v několika katastrálních územích Prahy, kde se zároveň obvykle nacházely instituce vázané na jejich pobyt a aktivity: mezinárodní škola v Nebušicích, tržnice Sapa v Libuši či vznikající ruskojazyčná oblast v katastru Stodůlek, kde již v devadesátých letech minulého století docházelo k nákupům bytového fondu ze strany cizinců [Volkovová 2012]. Všechny zmíněné čtvrti svou pozici center cizinecké populace posílily a v roce 2011 k nim přibyla další území: historické centrum města a jiné „dobré adresy“ ve vnitřním městě (např. Vinohrady, Dejvice), ale i spíše industriální čtvrti na jihu a východě Prahy (Vysočany, Hostivař, Běchovice). Zde se spolu s areály průmyslových podniků nacházejí i ubytovny nabízející cenově přijatelné ubytování, často využívané zahraničními dělníky.

Kromě samotné Prahy se cizinci usazují i v sousedních okresech Praha-východ a Praha-západ, kde představují 6,3 % populace. Podíl cizinců na obyvatel-

Mapa 1: Saldo stěhování v katastrálních územích Prahy v letech 2005–2014

Zdroj dat: ČSÚ 2013, 2015a.

Poznámka: Není zahrnuto stěhování mezi urbanistickými obvody v rámci katastrálních území.

stvu obcí v těsném zázemí města je srovnatelný s jejich podílem v sousedních čtvrtích Prahy a se vzdáleností obce od hlavního města zpravidla klesá. Výjimkou jsou některé vzdálenější obce s vyšším podílem cizinců, kde jsou rovněž lokalizovány dělnické ubytovny nebo kde cizinci participují na suburbanizaci Prahy. Ta je doménou zejména občanů západních zemí, méně pak i zemí bývalého Sovětského svazu a střední a východní Evropy. Naopak občané zemí Asie, zejména Vietnamu, se stále koncentrují především do Prahy a suburbanizace pro ně není typická [ČSÚ 2015b].

Také data z registrů migrace poukazují na různici se dopad stěhování cizinců na strukturu obyvatelstva lokalit. Zatímco okrajové části Prahy jsou migrací cizinců dotčeny do podobné míry jako stěhování českých občanů, ve většině ostatních katastrálních území tvoří cizí státní příslušníci rozhodující (kladný) podíl na migračním saldu (Mapa 1). Nejzřetelněji jsou zastoupeni v migračním proudu do historického centra a vnitřního města – částí města s převládající zástavbou činžovních domů, odkud se Češi spíše vystěhovávají. Tento trend je pravděpodobně spjat s transformací fyzického i sociálního prostředí čtvrti vnitřního města, kde výraznou část populace tvoří mladí městští profesionálové (*yuppies*), gentrifikační a přechodní obyvatelé – viz studie Prahy [Sýkora 2005; Ilík, Ouředníček 2007] a dalších evropských postsocialistických měst [Haase, Grossmann, Steinführer 2012; Egedy, Kovács 2011]. Přírůstky migrací cizinců ale zaznamenávají také čtvrti tvořené panelovými sídlišti. Výrazně se však liší struktura cizinců stěhujících se do jednotlivých typů rezidenčního prostředí (viz níže).

Přes některé rysy shodné pro všechny sledované skupiny cizinců (zejména nejvyšší saldo stěhování do dvou nejrozšířenějších typů zástavby – činžovních domů a sídlišť, jež dohromady tvoří dvě třetiny bytového fondu) je zřejmé, že různé rezidenční typy jsou vyhledávány specifickými skupinami migrantů (Příloha 1). Atraktivní historické centrum města a vilové čtvrti získávají obyvatelstvo především stěhování cizinců ze západních zemí. V migračním přírůstku ostatních typů rezidenčních areálů Prahy dominují občané bývalého Sovětského svazu, po vypuknutí ekonomické krize výrazněji doplnění občany ze zemí střední a východní Evropy. Po roce 2008 dochází též ke snižování salda občanů zemí Asie napříč typy lokalit. Důvodem utlumení migračního salda cizinců je kromě ekonomické krize a zprísňení migrační politiky [Kušnieráková, Čížinský 2011; Bernard, Mikešová 2014] podle našeho názoru také s ekonomickou krizí související snižující se bytová výstavba a nabídka nového bydlení.

Dlouhodobě jsou migraci cizinců nejvíce vystaveny historické centrum a činžovní domy, méně pak i vilové čtvrtě, kde po většinu sledovaného období jejich přírůstek stěhování vzhledem k počtu obyvatel dosahoval vyšších hodnot oproti rezidenčním areálům vnějšího města a městské periferie (Příloha 1). Právě historické centrum a vnitřní město jsou tak v Praze místy s relativně nejvýznamnějším dopadem stěhování cizinců na bydlící obyvatelstvo, a to i díky převládajícímu trendu vystěhovávat českých občanů a poměrně nízkým počtům obyvatel historického centra a vilových čtvrtí. Suburbanizace je naopak stále spíše doménou občanů Česka a přes migrační zisk zázemí s Prahou některých skupin cizinců je jejich koncentrace do okolních obcí řádově nižší než v centrálních částech města. Platí přitom, že na celkových počtech přistěhovaných cizinců v Praze se podílí zhruba rovným dílem migrace přímo ze zahraničí a domácí (vnitřní) migrace cizinců. Tento poměr je však výrazně vychýlen právě ve čtvrtích historického jádra, kde tvoří zahraniční migrace cizinců dvě třetiny proudu přistěhovaných, zatímco ve čtvrtích vnějšího města tvoří více než polovinu přistěhovaných cizinců osoby stěhující se z jiných částí Prahy a ostatních obcí Česka.

Prostorová koncentrace cizinců v Praze

S rostoucím podílem cizinců na obyvatelstvu stoupá i relevance poznání míry jejich rezidenční segregace. V následujících odstavcích se věnujeme vývoji prostorového rozmístění nejpočetnějších skupin cizinců v Praze – Ukrajinců, Rusů, Vietnamců a Američanů.

Hodnoty indexu segregace vybraných cizineckých skupin v Praze se liší podle jejich velikosti:¹⁵ po celé sledované období vykazují nejnižší míru segregace nejpočetnější Ukrajinci, nejvyšší naopak Američané (Tabulka 4). V intercenzálním období lze u všech analyzovaných skupin pozorovat trend postupného snižování rozdílů v prostorovém rozmístění oproti zbytku populace, což může být chápáno jako vývoj předpokládaný teorií prostorové asimilace. Ke zčásti odlišné interpretaci vedou výsledky analýzy míry územní heterogenity, jež na rozdíl od indexu segregace hodnotícího koncentrační tendence skupiny jako celku umožňuje sledovat tyto tendence pro jeho více a méně prostorově rozptýlené části. Podle ukazatele H došlo mezi lety 2001 a 2011 ke snížení prostorové heterogenity Ukrajinců, Rusů a Vietnamců, k mírnému nárůstu naopak u Američanů, jejichž koncentrovanější polovina se oproti roku 2001 soustředila na menším území města. Populace Američanů je tak na základě srovnání obou měr rozmístěna méně rovnoměrně než skupiny ostatních sledovaných cizinců. Může se jednat o projev stratifikace bytového trhu, kdy se cizinci v relativně nejvýhodnější socioekonomické pozici soustředí do několika málo nejlukrativnějších čtvrtí. Rozptýlenost ostatních cizinců v prostoru pak odráží větší dostupnost bydlení danou fragmentovanou vlastnickou strukturou bydlení napříč ostatními částmi města.

Vhodnou mírou prostorové oddělenosti jednotlivých skupin cizinců je tradičně používaný index odlišnosti (disimilarity). Výsledky analýzy rovnoměrnosti prostorového rozmístění mezi dvojicemi vybraných státních občanství obyvatel Prahy indikují nejvyšší míru odlišnosti lokalizace vůči ostatním skupinám zejména u Američanů a Vietnamců, a to v obou sledovaných obdobích (Tabulka 5). Tyto skupiny tedy vykazují největší tendence k rezidenční segregaci či separaci. Odhlédneme-li od vnitřně heterogenní skupiny „ostatních“ cizinců, byly nejmenší rozdíly v prostorovém rozmístění naopak zjištěny mezi občany Česka a Ukrajinci,¹⁶ případně Rusy. V čase se také hodnoty ID snižují, což vypovídá o postupném zmenšování rozdílů v lokalizaci skupin občanů analyzovaných zemí v Praze. Výjimku opět představuje skupina státních příslušníků USA, jejichž úroveň prostorové odlišnosti od některých skupin obyvatel mezi lety 2001

¹⁵ Hodnoty indexu segregace jsou ovlivňovány velikostí zkoumané minoritní populace [Asselin et al. 2006]. Na příkladu Prahy a datech za sociálně-ekonomický status diskutují tuto problematiku Ouředníček et al. [2016], v historickém vývoji také Špačková, Pospíšilová a Ouředníček [2016].

¹⁶ Rozdílný průběh integrace Vietnamců a Ukrajinců popisují například Bernard a Mikešová [2014].

Tabulka 4. Index segregace a míra územní heterogenity cizinců vybraných státních občanství v Praze v letech 2001 a 2011

Státní občanství	Index segregace (IS)			Míra územní heterogenity (H)		
	2001	2011	Změna	2001	2011	Změna
Ukrajina	0,58	0,29	-0,30	94,5	93,4	-1,1
Rusko	0,60	0,36	-0,24	95,6	94,5	-1,1
Vietnam	0,66	0,46	-0,20	96,7	96,0	-0,7
USA	0,67	0,60	-0,07	97,8	98,2	0,4

Zdroj dat: ČSÚ 2001, 2013.

Poznámka: Vypočteno z dat v podrobnosti základních sídelních jednotek.

a 2011 rostla. Podle Hanzlíkové [2012] považují západní cizinci zejména Ukrajince, Vietnamce, Číňany a Romy za nežádoucí sousedy a naopak preferují spíše bydlení v sousedství osob s podobným sociálním statutem. Rostoucí prostorovou distancí mezi Američany na jedné straně a Ukrajinci a Čechy na straně druhé lze chápat jako výraz selektivních rezidenčních preferencí, kdy občané západních zemí (již sami sebe podle Hanzlíkové [2012] vnímají jako střední a vyšší střední třídu) vyhledávají „dobré adresy“, které si socioekonomicky slabší cizinci nemohou dovolit a odkud se majorita spíše vystěhovává. Zatímco u ekonomicky lépe situované skupiny Američanů lze hovořit o separačních tendencích, v případě kulturně vzdálenějších Vietnamců se pravděpodobně jedná spíše o rezidenční segregaci danou diskriminací na trhu s bydlením [Valenta 2012].

Mezi lety 2001 a 2011 dochází u sledovaných čtyř cizineckých skupin k prostorové disperzi v Praze: roste počet jednotek s koncentrací cizinců ($LQ > 1$), extrémní hodnoty LQ však mizí a zároveň přibývají jednotky s jedno- až dvojnásobnou koncentrací cizinců oproti průměru města. Kartografická analýza koncentračních areálů však poukazuje na odlišné prostorové chování konkrétních skupin cizinců (Mapa 2). U Ukrajinců, poměrně rovnoměrně rozmístěných v katastrálních územích Prahy již v roce 2001 [Valenta 2012], dochází k další disperzi. S prodlužující se přítomností ukrajinské menšiny v Praze lze pozorovat nejen rostoucí sociokulturní integraci [Bernard, Mikešová 2014], ale i náznaky prostorové asimilace.¹⁷ Prostorové koncentrace Rusů se v obou sledovaných obdobích objevují ve vnitřním a vnějším městě, mezi lety 2001 a 2011 se zvyšuje počet ZSJ s koncentrací Rusů (avšak s nižšími hodnotami LQ) zejména v oblasti Jihozápadního Města – jedné z Rusy nejoblíbenějších částí města [Volkovová 2012; Přidalová 2013]. Také u Rusů tedy zaznamenáváme prostorovou dekoncentraci, avšak v kompaktnějším území propojujícím jihozápad, centrum a severovýchod Prahy

¹⁷ O zastoupení krajanů a Čechů v personálních vazbách Ukrajinců ve vztahu k délce pobytu v Česku jako ukazateli integrace pojednávají Vašát a Bernard [2015].

Tabulka 5. Index disimilarity vybraných státních občanství podle ZSJ Prahy v letech 2001 a 2011

	Rusko	Vietnam	Ukrajina	USA	Česko	Ostatní
Rusko		0,57	0,40	0,61	0,38	0,33
Vietnam	0,57		0,53	0,80	0,54	0,58
Ukrajina	0,37	0,51		0,62	0,32	0,32
USA	0,56	0,74	0,66		0,54	0,48
Česko	0,38	0,46	0,29	0,61		0,49
Ostatní	0,27	0,51	0,31	0,49	0,28	

Zdroj dat: ČSÚ 2001, 2013.

Poznámka: Údaje nad diagonálou vyjadřují hodnoty indexu disimilarity v roce 2001, údaje pod diagonálou v roce 2011.

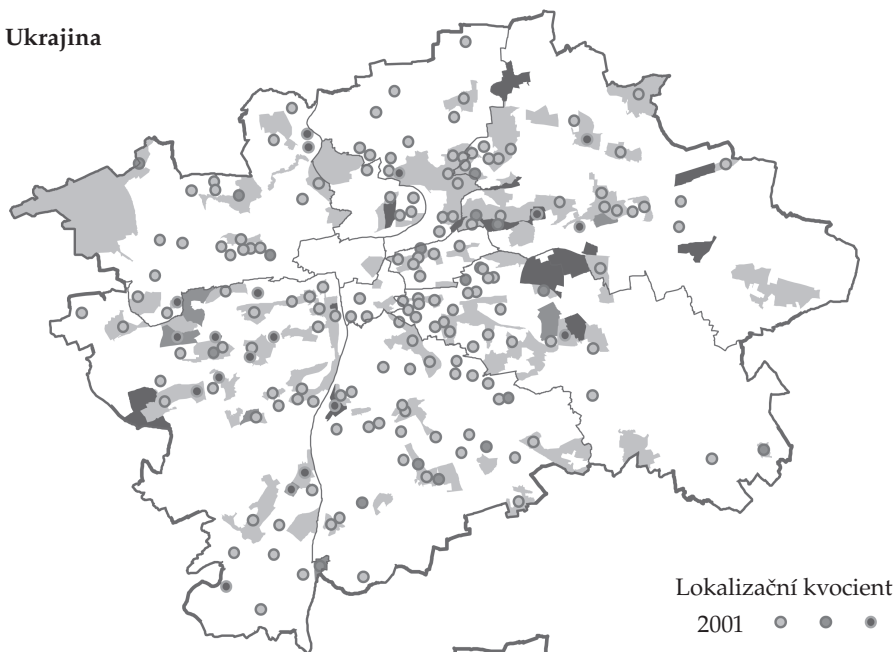
se čtvrtěmi na severu města. Vzhledem k relativní uzavřenosti ruské komunity [Janíčko 2012] předpokládáme, že tato disperze je projevem heterolokalismu spíše než prostorové asimilace. Vietnamci se v průběhu sledovaného desetiletí soustřeďují do koncentračního areálu na jihovýchodním okraji Prahy. Dynamika prostorového rozmístění Vietnamců spolu s jejich nevýhodnou pozicí na trhu s bydlením v Praze [Valenta 2012] odpovídají očekávání stratifikační teorie. Oblast nejvyšších prostorových koncentrací Američanů v severozápadní části Prahy se mezi lety 2001 a 2011 rozšířila o historické jádro Prahy a části vnitřního města (Vinohrady, Bubeneč). Oba hlavní koncentrační areály Američanů patří mezi lokality s „dobrou adresou“ preferované západními cizinci, neboť vyjadřují jejich vyšší sociálně-ekonomické postavení [Hanzlíková 2012]. Prostorové chování občanů USA tak naznačuje dobrovolnou separaci na bázi sociálního statusu.

Diskuse a závěr

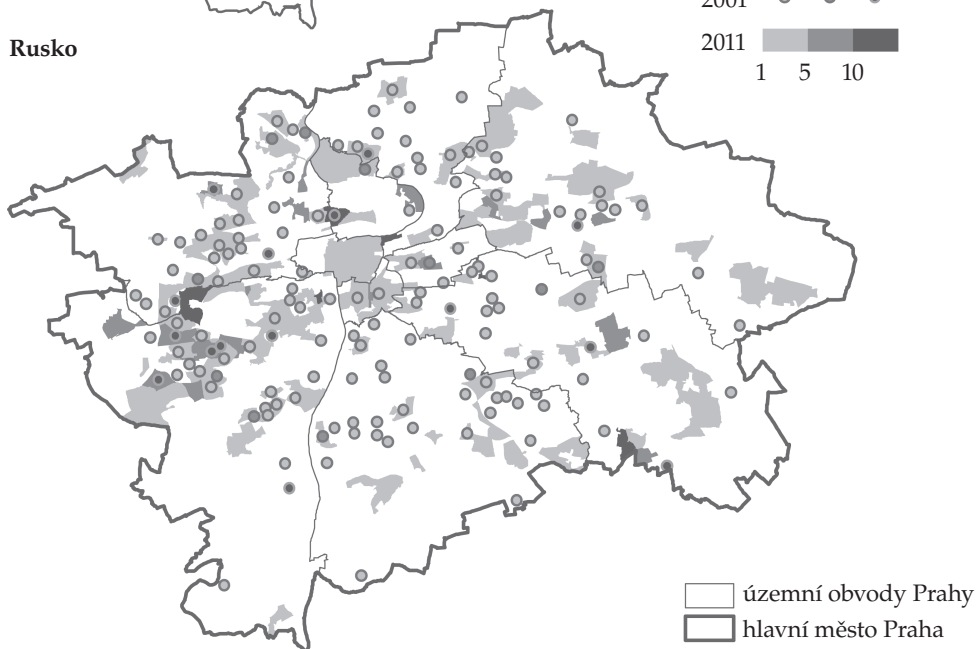
Výzkum zahraniční migrace zažívá v porevolučním období nebyvalý nárůst. Ve vztahu k městu se většina autorů dosud věnovala vysvětlení vlivu lokálního (městského) prostředí na integraci cizinců. Překvapivě méně sledovanou oblastí výzkumu je vliv zahraniční imigrace na transformaci a utváření městského prostředí a role cizinců v procesech tzv. nové sociálně prostorové diferenciaci [Ouředníček, Temelová 2011 a další články monotematického čísla SČ/CSR 47/4]. Následně také chybí (popř. zůstává u základního popisu) poznání souvislostí mezi migrací cizinců a stěžejními procesy transformujícími současné město jako segregace, gentifikace, suburbanizace nebo sociálně prostorová polarizace. Přitom podmínky pro výzkum zahraniční migrace a výrazné prezence cizinců právě v českém (pražském) kontextu jsou v postsocialistickém světě víceméně

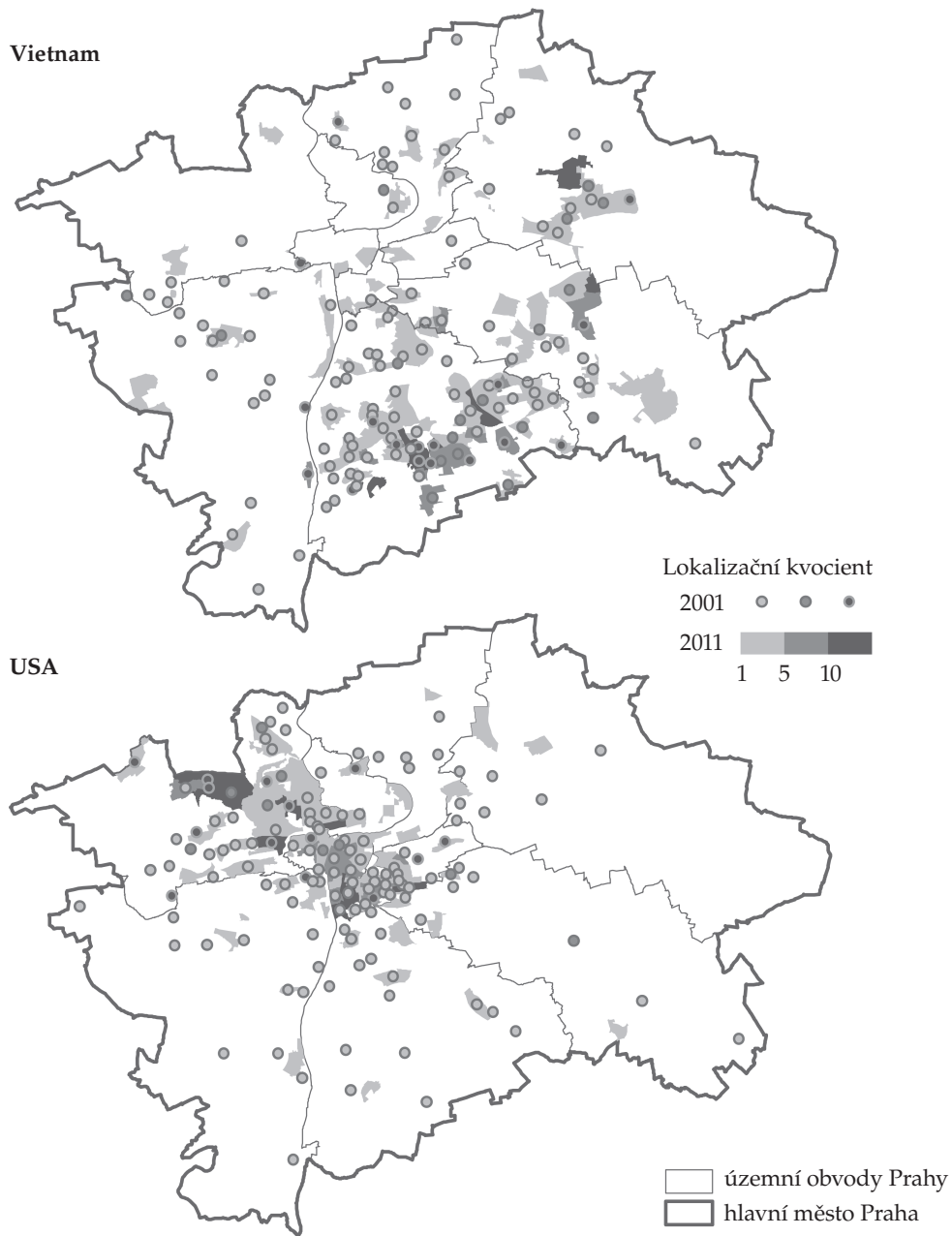
Mapa 2. Oblasti koncentrace vybraných skupin cizinců podle státního občanství
v Praze v letech 2001 a 2011

Ukrajina

Rusko

Zdroj dat: ČSÚ 2001, 2013.

unikátní: v ostatních státech bývalého východního bloku je příliv cizinců nízký, a to i ve velkých městech. Z těchto důvodů bylo hlavním cílem článku zjistit, jaká je role cizinců v procesech sociálně prostorové diferenciaci Prahy a zda se narůstající diverzita etnické struktury obyvatelstva odráží v prostorové koncentraci na území hlavního města. Shrnutí hlavních výsledků v této závěrečné části doplňujeme o několik obecnějších implikací pro vybrané procesy sociálně prostorové diferenciaci města. Výzkum prostorového rozmístění cizinců je tak chápán jako rozšíření kumulativního poznání procesů nové sociálně prostorové diferenciaci v Praze, kterým byla v minulosti věnována široká pozornost.

Jedním z cílů článku bylo objasnění role cizinců v sociální diferenciaci Prahy. Oproti prvním desetiletím postsocialistického vývoje a velkým městům na východ od Česka je stěhování cizinců rozhodující složkou celkové migrační bilance Prahy. V Praze se zřejmě střetla řada faktorů, které řadí českou metropoli spíše k západoevropským než postsocialistickým městům. Počet i podíl cizinců trvale bydlících, ale i zahraničních turistů, studentů a přechodných obyvatel je v Praze řádově vyšší, než je evidováno v populačně větších městech, jako jsou Budapešť nebo Varšava. Role cizinců ve městě se navíc v čase zvyrazňuje, když pro některé čtvrti vnitřního města představuje migrace cizinců dominantní proces změny. Význam cizinecké populace se potvrdil jak ve zvyšujícím se podílu cizinců žijících v Praze na jejich celkovém počtu v Česku, tak v rostoucím podílu na populaci Prahy i migračních pohybech v Praze. Je pravděpodobné, že se role cizinců v hlavním městě bude nadále zvyšovat.

Hlavním cílem článku bylo zjistit, jak se gradující diverzita etnické struktury obyvatelstva odráží v jeho prostorovém rozmístění. Nejvýrazněji se v tomto ohledu proměnila etnická struktura obyvatelstva vnitřního města. Centrum Prahy a vybrané čtvrti vnitřního města jsou vystaveny některým dopadům gentrifikace: proměně lokálních služeb, zdražení cen bydlení a pravděpodobně také pozvolnému vytlačování původního obyvatelstva centrálních částí měst cizinci [Sýkora 2005; Ouředníček, Temelová 2009]. Ačkoliv Janská, Čermák a Wright [2014] argumentují, že cizinci a Češi si na trhu s bydlením nekonkurují, náš výzkum na mikroúrovni pražských lokalit to problematizuje: v případě dražšího bydlení existuje zvýšený tlak bohatší části cizinců charakteristický pro gentrifikaci (a tzv. displacement). Třetina pražských katastrálních území vykazuje v současnosti migrační přírůstek cizinců a zároveň úbytek českých občanů (Mapa 1). Výrazná koncentrace těchto území ve vnitřním městě je zcela jasně patrná. Určitá část cizinců se přemístila do nového bydlení v zázemí Prahy. Náznaky suburbanizace se objevují především u cizinců ze zemí EU. Podíl cizinců na suburbanizačních procesech však není zdaleka srovnatelný s jejich stěhováním do vnitřních částí metropole. Výrazně se navíc v posledních letech snížil zájem cizinců z bývalého Sovětského svazu i Asie o celou oblast vnějšího města, což v letech 2012–2014 vedlo dokonce k negativnímu migračnímu saldu cizinců ve vnějším městě (Příloha 1).

Na konci devadesátých let Drbohlav [1999] pozoruje, že etnické minority dosud nevytvářejí žádné prostorové koncentrace. O několik let později Uhrek [2003]

upozorňuje na narůstající diferenciaci pražského prostředí a zvýšené koncentrace cizinců na úrovni městských částí. Data ze sčítání 2011 prezentovaná v empirické části článku ale již ukazují na relativně vysoké hodnoty indexů segregace i dissimilarity. Zatímco u segregačních indexů měřených na rozdílnosti profesních skupin dosahují hodnoty maximálně 25 % [Ouředníček et al. 2016; srov. Musil 1968 pro historická data za Prahu; Tammaru et al. 2016 pro vybraná hlavní města Evropy], námi naměřená data dosahují mnohem vyšších hodnot (Tabulka 4 a 5).¹⁸ To může vypovídat o relativně vysoké prostorové segregaci cizinců. Na druhé straně je potřeba vzít do úvahy skutečnost, že ve specifickém postsocialistickém kontextu nelze plně uplatnit klasické metody měření segregace z první poloviny 20. století. Ty do určité míry selhávají, protože je v současnosti zřetelná mnohem větší rezidenční mobilita, s níž souvisí i menší spolehlivost indikátorů založených na trvale bydlícím obyvatelstvu. Jednou z příčin je právě heterolokální povaha části cizinecké populace, jejíž rezidenční charakteristiky jsou často obtížně zjištělné a nedokonale evidované.

Uvedené závěry a zobecnění jsou založeny na analýze kvantitativních dat, jejichž omezená vypovídací hodnota byla v článku několikrát zmíněna. Vývoj indikátorů nicméně zřetelně vypovídá o rostoucí roli cizinců v sociálně prostorové diferenciaci města. Z metodického pohledu je dále nutné zvažovat, jakými postupy a na jaké měřítkové úrovni segregaci měřit. Bez ohledu na kvalitu analyzovaných dat lze konstatovat, že v současnosti jistě v Praze neexistují celé segregované čtvrti, ale jednoznačně můžeme identifikovat lokality se zvýšenou koncentrací cizinců. Dopady na sociální prostředí těchto lokalit a čtvrtí je vhodné zkoumat především pomocí případových studií jednotlivých komunit cizinců i specifických částí města [viz např. Drbohlav, Janská, Čermáková 2007]. Ty by mohly pomoci odhalit i faktory vytvářející koncentrace nebo naopak disperzi a prolínání cizinecké populace na mikroúrovni sledování.

IVANA PŘIDALOVÁ je absolventkou doktorského studia na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a členkou výzkumného týmu Urbánní a regionální laboratoř. Zaměřuje se na geografii města a prostorovou mobilitu obyvatelstva, především cizinců.

MARTIN OUŘEDNÍČEK je vedoucím výzkumného týmu Urbánní a regionální laboratoř a docentem na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Jeho výzkum je zaměřen na teoretické a metodologické aspekty urbánních studií a procesy transformace městského sociálního prostředí. V posledních letech byl editorem Historického atlasu obyvatelstva českých zemí (Praha: Karolinum, 2017), Atlasu sociálně prostorové diferenciacie České republiky (Praha: Karolinum, 2011),

¹⁸ Indexy segregace jsou zároveň i výrazně vyšší než například v litevských městech [Burneika, Ubarevičienė 2016].

a knih Sociální proměny pražských čtvrtí (Praha: Academia, 2012), Sub Urbs: Krajina, sídla a lidé (Praha: Academia, 2013) a Sociální prostředí Prahy: Město na prahu 21. století (Praha: Academia, 2017).

Literatura

- Alba, R., V. Nee. 1997. „Rethinking Assimilation Theory for a New Era.“ *International Migration Review* 31 (4): 826–874, <https://doi.org/10.2307/2547416>.
- Asselin, O., F. Dureau, L. Fonseca, M. Giroud, A. Hamadi, J. Kohlbacher, F. Lindo, J. Malheiros, Y. Marcadet, U. Reeger. 2006. „Social Integration of Immigrants with Special Reference to the Local and Spatial Dimension.“ Pp. 133–170 in R. Penninx, M. Berger, K. Kraal (eds.). *The Dynamics of International Migration and Settlement in Europe. A State of The Art*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bauman, Z. 2000. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity.
- Bernard, J., R. Mikešová. 2014. „Sociální integrace imigrantů na rozhraní mezi dočasnou migrací a trvalým usazením.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 50 (4): 521–545, <https://doi.org/10.13060/00380288.2014.50.4.107>.
- Berry, J. 1997. „Immigration, Acculturation, and Adaptation.“ *Applied Psychology: An International Review* 46 (1): 5–68, <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>.
- Bimbi, R. 2011. „Magyar Heart Pumping Magyar Blood: Thy Dynamics of Immigrant Reception in Post-Socialist Hungary.“ Disertační práce. Southern Methodist University.
- Bittnerová, D. 2012. „Strategie získávání a výběru bydlení migrantů z Ruské federace v Praze.“ Pp. 187–211 in D. Bittnerová, M. Moravcová (eds.). *Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK.
- Bittnerová, D., M. Moravcová. 2012. (eds.). *Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK.
- Brown, L. A., S.-Y. Chung. 2008. „Market-Led Pluralism: Rethinking Our Understanding of Racial/Ethnic Spatial Patterning in U.S. Cities.“ *Annals of the Association of American Geographers* 98 (1): 180–212, <https://doi.org/10.1080/00045600701734612>.
- Burgess, E. W. 1925. „The Growth of the City.“ Pp. 47–62 in R. E. Park, E. W. Burgess, R. D. McKenzie (eds.). *The City: Suggestions of Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*. Chicago: University of Chicago Press.
- Burjanek, A. 2001. „Xenofobie po česku – Jak si stojíme mezi Evropany?“ *Sociální studia* (6): 73–89.
- Burneika, D., R. Ubarevičienė. 2016. „Socio-ethnic Segregation in the Metropolitan Areas of Lithuania.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 52 (6): 795–819, <https://doi.org/10.13060/00380288.2016.52.6.287>.
- Čermák, Z., E. Janská. 2011. „Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciaci Česka.“ *Geografie* 116 (4): 422–439.
- ČSÚ. 2010. *Koncepce výběru a zpracování statistických údajů spojených s migrací a integrací cizinců na území České republiky*. Praha: Český statistický úřad.
- ČSÚ. 2014. *Cizinci v České republice podle dat sčítání lidu. Analýza*. Praha: Český statistický úřad.
- Drbohlav, D. 1999. *Imigranti v České republice (s důrazem na ukrajinské pracovníky a „západní“ firmy operující v Praze)*. Budapest: Research Support Scheme.
- Drbohlav, D., Z. Čermák. 1998. „International Migrants in Central European Cities.“

- Pp. 87–107 in G. Enyedi (ed.). *Social Change and Urban Restructuring in Central Europe*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Drbohlav, D., P. Ezzedine-Lukšíková. 2003. *Výzkumná zpráva: Integrace cizinců v ČR. Studie arménské, vietnamské a ukrajinské komunity v Praze a Středočeském kraji*. Praha: IOM International Organization for Migration.
- Drbohlav, D., Á. Hárs, I. Grabowska-Lusińska (eds.). 2009. „Experiencing Immigration: Comparative Analysis of the Czech Republic, Hungary and Poland.“ *IDEA Working Papers* 14. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing.
- Drbohlav, D., E. Janská, D. Čermáková. 2007. „Prostorové koncentrace imigrantů.“ *Obec a finance* 11 (5): 56–57.
- Drbohlav, D., M. Lupták, E. Janská, J. Bohuslavová. 2001. „Ruská komunita v České republice.“ Pp. 73–80 in T. Šišková (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál.
- Drbohlav, D., L. Medová, Z. Čermák, E. Janská, D. Čermáková, D. Džúrová. 2010. *Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme a odkud přicházíme*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Drbohlav, D., O. Valenta. 2014. „Czechia: the Main Immigration Country in the V4.“ Pp. 41–71 in Á. Eröss, D. Karácsonyi (eds.). *Discovering Migration between Visegrad Countries and Eastern Partners*. Budapest: HAC RCAES Geographical Institute.
- Dumbrovská, V., D. Fialová. 2014. „Tourist Intensity in Capital Cities in Central Europe: Comparative Analysis of Tourism in Prague, Vienna and Budapest.“ *Czech Journal of Tourism* 3 (1): 5–26, <https://doi.org/10.2478/cjot-2014-0001>.
- Egedy, T., Z. Kovács. 2011. „Budapest as a Destination of Migration: The View of Transnational Creative Workers.“ *Hungarian Geographical Bulletin* 60 (2): 161–188.
- Engbersen, G., M. Okólski, R. Black, C. Pantíru. 2010. „Introduction. Working out a Way from East to West: EU Enlargement and Labour Migration from Central and Eastern Europe.“ Pp. 7–22 in R. Black, G. Engbersen, M. Okólski, C. Pantíru (eds.). *A Continent Moving West? EU Enlargement and Labour Migration from Central and Eastern Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Gorodzeisky, A., A. Glikman, D. Maskileyson. 2015. „The Nature of Anti-immigrant Sentiment in Post-socialist Russia.“ *Post-Soviet Affairs* 31 (2): 115–135, <https://doi.org/10.1080/1060586X.2014.918452>.
- Grossmann, K., A. Haase, A. Steinführer, M. Grabkowska, A. Bierzyński. 2011. „Households as Actors II: Attitudes towards Living in the City.“ Pp. 209–231 in A. Haase, A. Steinführer, S. Kabisch, K. Grossmann, R. Hall (eds.). *Residential Change and Demographic Challenge. The Inner City of East Central Europe in the 21st Century*. Farnham: Ashgate.
- Gürlich, R. 2011. „Cizinci a koupě nemovitostí: Jaká jsou omezení?“ *Finance.cz* [online]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/322466-cizinci-a-koupe-nemovitosti-jaka-jsou-omezeni/> [cit. 20. 1. 2015].
- Gustafson, P. 2008. „Transnationalism in Retirement Migration: the case of North European Retirees in Spain.“ *Ethnic and Racial Studies* 31 (3): 451–475, <https://doi.org/10.1080/01419870701492000>.
- Haase, A., K. Grossmann, A. Steinführer. 2012. „Transitory Urbanites: New Actors of Residential Change in Polish and Czech Inner Cities.“ *Cities* 29 (5): 318–326, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2011.11.006>.
- Halfacree, K. 2012. „Heterolocal Identities? Counter-Urbanisation, Second Homes, and Rural Consumption in the Era of Mobilities.“ *Population, Space and Place* 18 (2): 209–224, <https://doi.org/10.1002/psp.665>.
- Hámpl, M., V. Gardavský, K. Kühnl. 1987. *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. Praha: Univerzita Karlova.

- Hanzlíková, L. 2012. „Život v České republice očima anglicky mluvících cizinců-expatriantů v Praze: bydlení a sídelní rozmístění.“ Pp. 47–75 in D. Bittnerová, M. Moravcová (eds.). *Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK.
- Hegedüs, J. 2007. „Social Housing in Transition Countries.“ Pp. 165–177 in Ch. Whitehead, K. Scanlon (eds.). *Social Housing in Europe*. London: LSE.
- Heroldová, I., V. Matějová. 1987. „Vietnamští pracující v českých zemích. Východiska, koncepce, metoda, cíl.“ *Český lid* 74 (3): 194–203.
- Hess, D. B., T. Tammaru, K. Leetmaa. 2012. „Ethnic Differences in Housing in Post-Soviet Tartu, Estonia.“ *Cities* 29 (5): 327–333, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2011.10.005>.
- Hodgson, S., C. Cullinan, K. Campbell. 1999. „Land Ownership and Foreigners: A Comparative Analysis of Regulatory Approaches to the Acquisition and Use of Land by Foreigners.“ *FAO Legal Papers Online* #6. Dostupné z: <http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0708/DOC7587.pdf> [cit. 19. 8. 2016].
- Hoffman, L., J. Musil. 1999. „Culture Meets Commerce: Tourism in Postcommunist Prague.“ Pp. 179–198 in D. R. Judd, S. Fainstein (eds.). *The Tourist City*. New Haven: Yale University Press.
- Ilík, J., M. Ouředníček. 2007. „Karlín a jeho proměny v souvislostech postsocialistické transformace Prahy.“ *Geografie* 112 (3): 292–314.
- Janičko, M. 2012. „Pražští Rusové.“ *Naše společnost* 10 (2): 3–9.
- Janská, E., J. Bernard. 2015. „Koncentrační, či dekoncentrační procesy? Faktory ovlivňující vnitřní migraci imigrantů v Česku.“ *Geografie* 120 (4): 585–602.
- Janská, E., Z. Čermák, R. Wright. 2014. „New Immigrant Destinations in a New Country of Immigration: Settlement Patterns of Non-natives in the Czech Republic.“ *Population, Space and Place* 20 (8): 680–693, <https://doi.org/10.1002/psp.1824>.
- Jirasová, M. 2005. „Vietnamští vysokoškoláci v Praze.“ Pp. 371–388 in D. Bittnerová, M. Moravcová a kol. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha: SOFIS.
- Krišjāne, Z., M. Bērziņš, K. Kratovītis. 2016. „Occupation and Ethnicity: Patterns of Residential Segregation in Riga Two Decades after Socialism.“ Pp. 287–312 in T. Tammaru, S. Marcińczak, M. van Ham, S. Musterd (eds.). *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West*. London, New York: Routledge.
- Kušniráková, T., P. Čížinský. 2011. „Dvacet let české migrační politiky: Liberální, restriktivní, anebo ještě jiná?“ *Geografie* 116 (4): 497–517.
- Leontiyeva, Y., D. Chytil. 2012. „Statistiky a výzkumy imigrantů aneb jak srovnávat nesrovnatelné.“ Pp. 325–353 in J. Krejčí, Y. Leontiyeva (eds.). *Cesty k datům. Zdroje a management sociálněvědních dat v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Li, W. 1998. „Anatomy of a New Ethnic Settlement: The Chinese ethnoburbs in Los Angeles.“ *Urban Studies* 35 (3): 470–501, <https://doi.org/10.1080/0042098984871>.
- Machová, Z. 2013. *Volební právo cizinců v komunálních volbách České republiky a jeho využití*. Praha: Karolinum.
- Massey, D. S. 1985. „Ethnic Residential Segregation: A Theoretical Synthesis and Empirical Review.“ *Sociology and Social Research* 69 (3): 315–350.
- Medová, L., D. Drbohlav. 2013. „Estimating the Size of the Irregular Migrant Population in Prague – An Alternative Approach.“ *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 104 (1): 75–89, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2012.00737.x>.
- Meuleman, B., E. Davidov, J. Billiet. 2009. „Changing Attitudes toward Immigration in Europe, 2002–2007: A Dynamic Group Conflict Theory Approach.“ *Social Science Research* 38 (2): 352–365, <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2008.09.006>.
- Moravcová, M., H. Nosková. 2005. „Struktura etnických menšin a imigračních skupin

- v České republice (Vývoj let 1918–2001).“ Pp. 15–79 in D. Bittnerová, M. Moravcová a kol. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha: SOFIS.
- Müller, D. K. 2002. „Reinventing the Countryside: German Second-home Owners in Southern Sweden.“ *Current Issues in Tourism* 5 (5): 426–446, <https://doi.org/10.1080/13683500208667933>.
- Musil, J. 1968. „The Development of Prague’s Ecological Structure.“ Pp. 232–259 in R. E. Pahl (ed.). *Readings in Urban Sociology*. Oxford: Pergamon Press, <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-013293-8.50016-6>.
- Ouředníček, M., Z. Kopecká, I. Přidalová, J. Nemeškal. 2014. „Typologie rezidenčních areálů.“ Specializovaná mapa 9.2 in L. Pospíšilová, M. Ouředníček, J. Jichová (eds.). *Sociálně prostorová diferenciacie Česka a Prahy v historické perspektivě* [online]. Dostupné z: <http://www.atlasobyvatelstva.cz/cs/historie> [cit. 16. 1. 2016].
- Ouředníček, M., L. Pospíšilová, P. Špačková, Z. Kopecká, J. Novák. 2016. „The Velvet and Mild: Socio-spatial Differentiation in Prague after Transition.“ Pp. 261–286 in T. Tammaru, S. Marcinićzak, M. van Ham, S. Musterd (eds.). *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East Meets West*. London, New York: Routledge.
- Ouředníček, M., L. Pospíšilová, P. Špačková, J. Temelová, J. Novák. 2012. „Prostorová typologie a zonace Prahy.“ Pp. 268–297 in M. Ouředníček, J. Temelová (eds.). *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia.
- Ouředníček, M., J. Temelová. 2009. „Twenty Years after Socialism: The Transformation of Prague’s Inner Structure.“ *Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Sociologia* 54 (1): 9–30.
- Ouředníček, M., J. Temelová. 2011. „Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 47 (4): 625–631.
- Peach, C. 2001. „The Ghetto and the Ethnic Enclave“ [online]. Příspěvek přednesený na *International Seminar on Segregation in the City*. Lincoln Institute, 26.–28. července 2001. Dostupné z: http://www.lincolninstitute.edu/pubs/dl/610_peach.pdf [cit. 27. 4. 2015].
- Přidalová, I. 2013. „Rezidenční mobilita obyvatel Prahy se zaměřením na etnické menšiny.“ Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Přidalová, I., M. Ouředníček. 2014. „Proměna národnostní struktury Prahy mezi lety 1921 a 2011.“ *Geografické rozhledy* 23 (4): 24–25.
- Reardon, S. F., S. A. Matthews, D. O’Sullivan, B. A. Lee, G. Firebaugh, C. R. Farrell, K. Bischoff. 2008. „The Geographic Scale of Metropolitan Racial Segregation.“ *Demography* 45 (3): 489–514, <https://doi.org/10.1353/dem.0.0019>.
- Simpson, F. 1999. „Tourist Impact in the Historic Centre of Prague: Resident and Visitor Perceptions of the Historic Built Environment.“ *The Geographical Journal* 165 (2): 173–183, <https://doi.org/10.2307/3060415>.
- Stephens, M., M. Lux, P. Sunega. 2015. „Post-Socialist Housing Systems in Europe: Housing Welfare Regimes by Default?“ *Housing Studies* 30 (8): 1210–1234, <https://doi.org/10.1080/02673037.2015.1013090>.
- Sýkora, L. 2005. „Gentrification in Post-communist Cities.“ Pp. 90–105 in R. Atkinson, G. Bridge (eds.). *The New Urban Colonialism: Gentrification in a Global Context*. London: Routledge, https://doi.org/10.4324/9780203392089_chapter_6.
- Šmídová, O., J. Šafr. 2009. „Nerovnosti v bydlení z pohledu vlastníků domů.“ Pp. 160–223 in J. Šanderová, O. Šmídová a kol. *Sociální konstrukce nerovností pod kvalitativní lupou*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Špačková, P., L. Pospíšilová, M. Ouředníček. 2016. „Long-term Development of Socio-spatial Differentiation in Socialist and Post-socialist Prague.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 52 (6): 821–860, <https://doi.org/10.13060/00380288.2016.52.6.288>.

- Tammaru, T., T. Kontuly. 2011. „Selectivity and Destinations of Ethnic Minorities Leaving the Main Gateway Cities of Estonia.“ *Population, Space and Place* 17 (5): 674–688, <https://doi.org/10.1002/psp.623>.
- Tammaru, T., S. Marcińczak, M. van Ham, S. Musterd (eds.). 2016. *Socio-economic Segregation in European Capital Cities. East Meets West*. New York: Routledge.
- Temelová, J., M. Ouředníček, P. Netrdová, J. Novák, V. Nový, J. Jíchová, P. Puldová, L. Pospíšilová, N. Dvořáková. 2011. *Analýza nových lokalit bydlení v Pražském městském regionu*. Analýza pro SKANSKA a.s. Praha: Urbánní a regionální laboratoř.
- Triandafyllidou, A., R. Gropas. 2014. „Voting with Their Feet’: Highly Skilled Emigrants from Southern Europe.“ *American Behavioral Scientist* 58 (12): 1614–1633, <https://doi.org/10.1177/0002764214534665>.
- Uhrek, Z. 2003. „Cizinecké komunity a městský prostor v České republice.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 39 (2): 193–216.
- Urry, J. 2007. *Mobilities*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Valenta, O. 2012. „Cizinci v Praze: prostorové koncentrace Slováků, Ukrajinců a Vietnamců.“ Pp. 92–115 in M. Ouředníček, J. Temelová (eds.). *Sociální proměny pražských čtvrtí*. Praha: Academia.
- Vašát, P., J. Bernard. 2015. „Formování komunit, nebo sociální integrace? Analýza personálních sítí ukrajinských imigrantů v Plzni.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 39 (2): 193–216, <https://doi.org/10.13060/00380288.2015.51.2.159>.
- Volkovová, N. 2012. „Motivace rozmístění ruské cizinecké komunity v Praze: dvě oblíbené lokality.“ Pp. 167–186 in D. Bittnerová, M. Moravcová (eds.). *Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK.
- Volkovová, N., D. Bittnerová. 2012. „Skupiny ruských migrantů.“ Pp. 147–151 in D. Bittnerová, M. Moravcová (eds.). *Diverzita etnických menšin. Prostorová dislokace a kultura bydlení*. Praha: FHS UK.
- Walton, E. 2012. „Resurgent Ethnicity among Asian Americans: Ethnic Neighborhood Context and Health.“ *Journal of Health and Social Behavior* 53 (3): 378–394, <https://doi.org/10.1177/0022146512455426>.
- Winiarska, A. 2014. „Mapowanie migrantów w Warszawie. Opracowanie wstępne“ [online]. Dostupné z: <https://cudzoziemcywaw.files.wordpress.com/2014/06/mapowanie-migrantc3b3w-w-warszawie-ost.pdf> [cit. 23. 11. 2015].
- Whitehead, C., K. Scanlon. 2007. „Social Housing in Europe.“ Pp. 8–33 in Ch. Whitehead, K. Scanlon (eds.). *Social Housing in Europe*. London: LSE.
- Zelinsky, W., B. A. Lee. 1998. „Heterolocalism: An Alternative Model of the Sociospatial Behaviour of Immigrant Ethnic Communities.“ *International Journal of Population Geography* 4 (4): 281–298, [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1099-1220\(199812\)4:4<281::AID-IJPG108>3.0.CO;2-O](https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-1220(199812)4:4<281::AID-IJPG108>3.0.CO;2-O).

Zdroje dat

- Asociace realitních kanceláří ČR. 2016. *Cenová mapa* [online]. Dostupné z <http://www.cenovamapa.eu/> [cit. 15. 8. 2016].
- ČSÚ. 1991. *Databáze výsledků sčítání lidu, domů a bytů 1991*. Praha: Český statistický úřad.
- ČSÚ. 2001. *Databáze výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2001*. Praha: Český statistický úřad.
- ČSÚ. 2013. *Databáze výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2011*. Praha: Český statistický úřad.
- ČSÚ. 2015a. *Statistická ročenka hlavního města Prahy*. Praha: Český statistický úřad.

- ČSÚ. 2015b. *Databáze migrace v letech 1992–2014. Individuální anonymizovaná data*. Praha: Český statistický úřad.
- ČSÚ. 2016. *Pohyb obyvatelstva v ZSJ Prahy 2001–2015*. Praha: Český statistický úřad.
- Eurostat. 2015. *Population by Citizenship and Country of Birth – Cities and Greater Cities* [online]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do> [cit. 20. 11. 2015].
- HCSO. 2015. *Tables (STADAT) – Time Series of Annual, Regional Statistics – Population, Vital Events* [online]. Budapest: Hungarian Central Statistical Office. Dostupné z: https://www.ksh.hu/docs/eng/xstadat/xstadat_annual/i_wdsd007.html [cit. 9. 8. 2016].
- ŘSCP. 2015. *Cizinci v ČR podle oblasti, kraje a okresu v letech 1996–2014 (stav k 31. 12.)*. [online]. Praha: Ředitelství služeb cizinecké policie Ministerstva vnitra České republiky. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu [cit. 4. 8. 2015].
- ŠÚSR. 2015. *Štatistická ročenka hlavného mesta SR Bratislavy*. Bratislava: Štatistický úrad SR.
- UN. 2014. *Human Development Report 2014. Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*. New York: United Nations Development Programme.
- USW. 2015. *Województwo Mazowieckie – Podregiony, Powiaty, Gminy*. Warszawa: Urząd Statystyczny.

Příloha 1. Počet obyvatel a saldo migrace v typech zástavby v Praze v letech 2005–2014 podle státního občanství – první část

Typ zástavby	Počet obyvatel celkem	Saldo migrace podle státního občanství							Hrubá míra migračního salda		
		Celkem	Česko	Asie	Bývalý Sovětský svaz	Střední a východní Evropa	Západní země	Ostatní a nejištěno	Cizinci celkem	Občané ČR	Cizinci
2005-2008											
Historická zástavba	47 012,3	-555,0	-1 321,3	63,5	241,5	67,8	354,8	38,8	766,3	-28,1	16,3
Činžovní domy	319 444,5	4 082,5	-2 922,8	675,3	3 968,0	1 024,3	1 125,8	212,0	7 005,3	-9,1	21,9
Vilová zástavba	85 193,8	1 015,5	-447,3	197,8	766,3	169,0	294,8	35,0	1 462,8	-5,2	17,2
Sídlště	535 498,8	1 609,0	-4 682,8	1 070,3	3 889,5	901,5	296,5	134,0	6 291,8	-8,7	11,7
Domky v kompaktní zástavbě	83 697,5	2 980,8	1 005,5	371,8	1 260,3	218,5	98,8	26,0	1 975,3	12,0	23,6
Vnitřní suburbia	118 975,9	4 909,8	2 508,8	351,3	1 486,0	347,8	195,0	21,0	2 401,0	21,1	20,2
Praha celkem	1 195 931,0	15 014,3	-5 354,0	2 748,3	11 924,3	2 842,0	2 384,5	469,3	20 368,3	-4,5	17,0

Příloha 1. Počet obyvatel a saldo migrace v typech zástavby v Praze v letech 2005–2014 podle státního občanství – druhá část

Typ zástavby	Počet obyvatel celkem	Saldo migrace podle státního občanství							Hrubá míra migračního salda		
		Celkem	Česko	Asie	Bývalý Sovětský svaz	Střední a východní Evropa	Západní země	Ostatní a nejiš-těno	Cizinci celkem	Občané ČR	Cizinci
2009–2011											
Historická zástavba	46 161,3	23,0	–1 127,3	132,0	355,0	76,3	537,3	49,7	1 150,3	–24,4	24,9
Činžovní domy	332 101,3	1 119,0	–4 507,7	719,3	2 711,3	703,3	1 212,3	280,3	5 626,7	–13,6	16,9
Vilová zástavba	87 122,2	378,0	–156,3	–17,3	116,3	92,3	303,7	39,3	534,3	–1,8	6,1
Sídlště	541 612,8	935,3	–3 361,7	622,0	2 807,7	405,7	282,3	179,3	4 297,0	–6,2	7,9
Domky v kompaktní zástavbě	92 882,0	2 215,0	1 020,3	92,3	871,0	124,0	62,3	45,0	1 194,7	11,0	12,9
Vnitřní sub-urbia	137 492,0	3 559,0	2 541,7	87,7	590,0	116,0	169,3	54,3	1 017,3	18,5	7,4
Praha celkem	1 244 020,3	8 349,7	–5 336,0	1 664,0	7 247,0	1 528,3	2 593,0	653,3	13 685,7	–4,3	11,0

Příloha 1. Počet obyvatel a saldo migrace v typech zástavby v Praze v letech 2005–2014 podle státního občanství – dokončení

Typ zástavby	Počet obyvatel celkem	Saldo migrace podle státního občanství							Hrubá míra migračního salda		
		Celkem	Česko	Asie	Bývalý Sovětský svaz	Střední a východní Evropa	Západní země	Ostatní a nejižtější	Cizinci celkem	Občané ČR	Cizinci
2012–2014											
Historická zástavba	45 290,8	-205,3	-669,7	77,3	98,3	64,3	200,3	24,0	464,3	-14,8	10,3
Činžovní domy	333 046,8	1 430,0	-1 329,7	179,7	889,7	923,0	605,0	162,3	2 759,7	-4,0	8,3
Vilová zástavba	85 046,5	378,7	136,0	13,3	-1,3	121,7	88,3	20,7	242,7	1,6	2,9
Sídlisté	540 051,5	-396,0	-2 330,3	85,3	897,3	738,0	110,3	103,3	1 934,3	-4,3	3,6
Domky v kompaktní zástavbě	94 386,8	655,7	780,0	-18,0	-243,7	81,0	49,0	7,3	-124,3	8,3	-1,3
Vnitřní suburbia	146 037,2	1 724,7	1 873,7	-15,3	-452,0	218,3	93,0	7,0	-149,0	12,8	-1,0
Praha celkem	1 246 784,2	3 808,7	-1 356,7	333,7	1 192,7	2 156,3	1 157,0	325,7	5 165,3	-1,1	4,1

Zdroj: ČSÚ 2013, 2015b, 2016.

Poznámka: Jedná se o průměrné roční hodnoty salda a průměrný počet obyvatel v příslušných obdobích. Hodnoty ukazatelů pro nerezidenční areály nejsou pro nízký počet obyvatel uvedeny.